

22 78

సామెతలు

భారతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బుల్లసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 3

విడుదల చేయబడిన తేదీ 1-7-1980

సంచిక 17

—* ఈ సంచికలో *—

- 1) సాహిత్య పరిభాషా శాస్త్ర పరిభాష.
- 2) పన్నయ భారతంలో శైశవలీలలు.
- 3) శిల్పరసం - ఒక విహంగావలోకనం.
- 4) శ్రీ శ్రీ కవిత - అధివాస్తవికత.
- 5) మేలుకొలుపులు.
- 6) అధునిక సాహిత్యంలో అంధయుగం ?
ఉపాధిరక్షణలు - ఒక ప్రామాణిక గ్రంథమేనా?
- 7) ఈనాటి నవలలు ఎలా ఉండాలి ?
- 8) కనకదుర్గా క్షేత్రము.

16-7-1980 సంచికలో ఋతుభూష - ఒక సరిశీలన, ముక్కుతిమ్మనార్య ముద్దుపలుకు, ఋషి కవి బొత్తాడా?
పంచాంగ వైరుధ్యాలు, రామాయణానికి ఉపరి ఉర్కిల మొదలగునవి ఉంటాయి.

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

చందా :

సంవత్సరమునకు రు. 10-00.

అర్థసంవత్సరమునకు రు. 5-00.

విడిప్రతి 50 పై.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

సంపుటము ౪

రాజమహేంద్రవరము 1-7-1980

సంచిక 17

పా రి జా తా ప హ రణ కా వ్య సా ర భ ము

శ్రీకృష్ణ దేవరాయల యాస్థానకవి, ఆంధ్ర పంచ మహా కావ్యములలో నొక టైన 'పారిజాతాపహరణము' కృతికర్త, నంది సింగయ తిమ్మాంబ తనయుడు, మలయమారుతకవి మేనల్లుడు, సకల విద్యాచతుగుడు నంది తిమ్మనార్యుడు.

తిమ్మన కావ్యాంతములోని ఈ క్రింది పద్యము వల్లనే యీతనిని గూర్చిన వివరములు తెలియుచున్నవి.

'కౌశిక గోత్రవిఖ్యాతు, డాప స్తంబ
నూగ్రు, డా ర్వల పవిత్రకులుడు,
నంది సింగమాత్యునకును, దిమ్మాంబకుఁ
దనయుడు, సకల విద్యావివేక
చతురుడు, మలయమారుత కపింద్రునకు మే
నల్లుండు, కృష్ణరాయ క్షిత్తిక
కరుణా సమాలబ్ధ ఘనచతురంత యా
న మహాగ్రహాగి సన్మానయుతుడు,
తిమ్మయ్యాండ్రు, శివపరాధీనమతి, య
ఘోగి శివగురు శిష్యుండు, పారిజాత
హరిణ మనుకావ్య మొనరించె నంద్రభాష
నా దివాకర తారా సుధాకరముగ.'

తిమ్మన తన కవిత్వ రీతిని గురించికాని, కథకు మూలమును గూర్చిగాని తనకావ్య ములో నెక్కడను జొప్పింపలేదు. కాని తిమ్మన యీ విషయములను వ్యక్తపరచి నట్లు నూత్నపరిశీలనవలన తెలియును.

ఈతని కథకు మూలము 'హరివంశము' అను విషయమును కావ్యారంభములో బోర్కొన్న 'హరివంశకథలెల్ల' అను శబ్ద ప్రయోగము వలన గ్రహింపవచ్చును. తిమ్మన యీ యితి వృత్తము నెన్నుటకు కృష్ణరాయల యంతఃపుర రహస్య మొకటి కారణ మను విషయమును పీఠికలో బోర్కొన్న 'సరిస పుటల్కదీర్చు తీ' అను ప్రయోగము వలన గ్రహింప వచ్చును.

తిమ్మన కృతి కర్తృకీర్తనము, సుకవి స్తుతి, కుకవినంద, కావ్యమునఁ జొప్పింప లేదు. గ్రంథాంతలో శ్రీ వేంకటేశ్వరుని ఈశ్వరుని, విఘ్నేశ్వరుని, లక్ష్మీసరస్వతు లను స్తుతించి, పిమ్మట చంద్రుని కూడ వర్ణించినాడు. కావ్యకృతి భర్త చంద్ర వంశజుడు అగుటయే దీనికి కారణము.

తిమ్మన కవిత్వమునుగూర్చి యాకాలపు కవులే 'మాకొంది జానపదులకు సీకవితా తీవి యబ్బునే' అనియు; 'మొక్క తిమ్మ నార్యు ముద్దుపలుకు' అనియు శ్లాఘించి యున్నారు. కావ్య పీఠికలో బోర్కొన్న 'తిని మృదు గీతికా పరిణతి ధ్వని వైఖు', శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామ నను నయించు నప్పుడు 'పలుకుల దే నెలుట్టి పడబల్కు', శ్రీకృష్ణుని మేల్కొలుపుటకు 'మృదు

— శ్రీ ఎ. క్రిష్ణప్ప, ఎం. ఏ., బి. యస్.సి., గీతామృత వచనరచన గీలుకొన' మొదలగు ప్రయోగములను బట్టి, తిమ్మన కవి త్వము తేనె లుట్టిపడు పల్కులవలె, మృదు గీతికా పరిణతధ్వని వైఖరివలె, మృదు గీతామృత వచన రచనవలె నుండును.

తిమ్మన ద్వితీయాశ్వాసములో జేసిన నక్షత్ర వర్ణనము తిమ్మన భావనాపటిమకు గీటురాయి.

'కొక్కొన్న కటికి చీకటి మొగు
ల్యూత్తంబు
గురిసిన వడగండ్ల గుంపు లనగ
గవ జక్కవలు వాయఁ గర నాళములఁ
జందు

దుం డూదు పటికంపు టుండలనగ
నెల్లెడ మిన్నేటి యిసుమున నచ్చర
కొనులిడ్డ వెన్నెల కుప్పలనగ
చెలివి వెన్నెల వెండి తీగలు నిగిడించు
చవలు కమ్మచ్చు బెజ్జములనంగ
జగము గెల్వంగ దండెత్తుచుగని మీద
నీల రతి చల్లు దీవన ప్రా లనంగ
వేడివెలుగెండ గ్రాగిన విన్నుమేన
నెక్కొను చెమట బొట్టు నాఁ
జొక్క లమరె,

నక్షత్రములు వడగండ్లగుంపులవలెను' పటికపు టుండలవలెను, వెన్నెల కుప్పల

వలెను, చెమట బొట్లవలెను నున్నవని భావము. తిమ్మన కవిత్వమునకు పైవర్ణనము నకు సామ్యమున్నది. తిమ్మన కవిత్వము వడగండ్ర గుంపులవలె, పటికపుటుండల వలె వెన్నెల కుప్పలవలె నుండు నని ఊహింప వీలగును. పై పద్యమును చదువు నప్పుడు రఘునాథరాయలు కవిత్వమును గూర్చి చెప్పిన 'చెప్పగవలె గప్పురములు గుప్పలుగాఁ బోసినట్లు' అను పద్యము గుర్తువచ్చును.

కవి కావ్యములోని అన్ని పాత్రముల లోను లీనమైనను తనకు సచ్చిన తాను లోకిమున కాదర్పప్రాయముగా చూప దలచిన ఒకానొక పాత్రలో సంపూర్ణముగా లీనమై, అందు ఆత్మీయతా ముద్ర ప్రదర్శింపబడిన నేరడు. తిమ్మన తన పారిజాతాపహరణ కావ్యములో సత్యభామ పాత్రలో లీనమై యున్నట్లు తోచును. కావ్యపీఠికలో శ్రీకృష్ణ దేవరాయ వర్ణనలో శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకు, శ్రీకృష్ణునకు నభేదము వర్ణింపబడినది. దీన్నిబట్టి యిందలి నాయకుడు శ్రీ కృష్ణ దేవరాయలే యని స్పష్టముగ చెప్ప వీలగును. సత్యభామ పాత్రకు సరిగా సరిపడు తిరుమలాంబ పాత్రను తిమ్మన గైకొని కావ్యమును శోభాయ మానముగా తీర్చి దిద్దినాడు.

మహాకవి ప్రతిభకు గల ముఖ్య లక్షణములలో నొకటి పాత్ర నిర్మాణకౌశలము. తిమ్మన పాత్ర చిత్రణములో గడునేర్పరి. కావ్యారంభములోనే ప్రధానమైన పాత్రలన్నింటిని ప్రవేశపెట్టును. ఈ కావ్యములో శ్రీకృష్ణుడు, సత్యభామ, యక్ష్మిణి, నారదుడు ప్రధాన పాత్రలు. వీరందరిని తిమ్మన ప్రథమాశ్వాసములోనే ప్రవేశపెట్టినాడు.

మగువల మనోభావములను మనోహరముగ వర్ణించుటలో తిమ్మన మిక్కిలి నేర్పరి. సత్యభామ మానక్రోధ వర్ణనము లిందుకు తార్కాణములు. చెలికలై చెప్పగ విన్న సత్యభామ, 'వ్రేటువడ్డ యురగాం

గనయుంబలె' లేచి చెప్పిన విషయాన్ని మరల మరల తలచుకొనుచు బాధపడుటయు, మధ్యమధ్యలో 'తప్పెవరిది' అను విషయమును ఆలోచించుటయు, 'పరికింపరు తమజాడలు, తరుణుల తగులములు నమ్మడగదండ్రు మదిన్, శరదంబుద చుల చిత్తులు పురుషులె పో వారి, నమ్మకోలు నె' వంటి భావమేర్పడుటయు తిమ్మనచూపిన మగువ మనోభావము మిగుల రమణీయము.

కథకు కారణము పారిజాతము. దీనికి తోడు కలహాభావము డగు నారదుని చాక చక్రము. నారదుని పారిజాత ప్రభావముతో నాంది పల్కి, సత్యభామ కోప గృహమున శ్రీకృష్ణుని వామపాదముతో 'తొలగండ్రోయుట'తో రక్తికట్టి, శ్రీకృష్ణుడు ఇంద్రాదులతో యుద్ధముచేసి పారిజాతము హరించుటతో పరిసమాప్తి గాంచినది. కథాకృతము జరగినది. నారదుడు పారిజాతమును 'పసిండి నెత్తమ్మి చిగురు టాకునఁ బొదివి' యిచ్చుటయు, శ్రీకృష్ణునకు 'సత్యభామ తలపున నిల్చు'టయు, నారదుని 'కన్ను సన్న' 'సత్యగరువంబికిఁ జెల్ల'దని సత్యతో చెలియ నారదు డన్నట్లు తెల్పుటయు కథకు ఆయువు పట్టులై నిల్చినవి. వీనికి తోడు సత్యభామ శ్రీకృష్ణుని 'వామపాదంబునం దొలగండ్రోయుట' లో నారదుని కలహాభీషము మొలకెత్తినది.

తిమ్మన లోకజ్ఞత కలవాడు. మనుష్యుడు విరక్తి చెందినప్పుడు ఆభరణాలు తీసివేయుటయు, మంచి వస్తుధారణ లేకపోవుటయు లోకసహజము. సత్యభామకు జీవితముపై విరక్తికల్గి 'మాసినచీర గట్టుకొని, మానముతోడ నిరస్తధూషయై' యున్నట్లు, అమె బాధతో నున్నప్పుడు 'వెడివెడ గన్నుమాయు, గను విచ్చు; నగుం; దలయూచు; బాన్పుపై బడు, నుసురంచు లేమ'టయు మొదలైనవి తిమ్మన వర్ణించి తన లోకజ్ఞతను చాటుకొన్నాడు.

తిమ్మన రసపోషణమును గడు రమణీయముగా గావించినాడు. ముఖ్యముగ శృంగారరసమును బోషించుటయం దీతనికి మిక్కిలి మక్కువ. ఇతడు హాస్యరసము, కరుణరసమును పోషించినను శృంగారమే ప్రాధాన్యము వహించును. కావ్యారంభమునుండి సాయంకాల వర్ణనారంభము వరకు, పురస్త్రీల వర్ణనమును, పుణ్యకవ్రతాంశమును, శృంగారరసముతో బోషించి తిమ్మన తన కవితామృతమును బెల్లవలె ప్రవహింప జేసినాడు. తిమ్మన వీరమును పోషించుటకు చాల కష్టపడును. శ్రీకృష్ణునకు, ఇంద్రాదులకు జరగిన యుద్ధమును సుమారు ఒక ఆశ్వాసమునకు సరిపడు పద్యములలో వర్ణించినను, ఆ యుద్ధములూ కానరాదు. పూలంతులతో స్నేహితు లాడుకొన్నట్లుండును. తిమ్మన చేసిన యుద్ధవర్ణనమును పరిశీలించిన ఈ విషయము స్పష్టమగును.

'కినిసి విడొజు డాగ్నేయాస్త్ర మడరింప
నది శారి లేజంబునందుఁ డిందెఁ
గనలి వృద్ధశ్రు డనిలాస్త్ర మేసిన
నది యదూర్ధ్వహునూర్పునందు డిందె
నలిగి బలంబ సౌరాస్త్రంబు నిగిడింప
నది శౌరవల చూడ్కియందు డిందె
నడరి యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు
పయకొల్పు

నది మురంతకు నాభియందు డిందెఁ
బాకదమన ముక్త పాశుపతాస్త్రంబు
హరి నిజార్థతనువు నిందు డిందె
నేమి నేయవచ్చు నీశ్వరుం డభిలాత్ము
డతని గెల్వ దనకు నలవి యగునె.'

తిమ్మన కొన్నిచోట్ల వీరమును పోషించినను శృంగారములూ కన్పట్టును.

'వ్రేల్చుచ్రానియందు వేమకపడు కూర్మి
సతులకొర్కి దీర్పజాలి యపుడు
హరియు హరియు బోరి రనోన్య
జయకాంక్ష
నసురజీవితాపహాళుగముల.'

తిమ్మన హాస్యమును మాత్రము కాగు గనే పోషించగలడు.

“నలిదనుజేంగ్రు గట్టి తని పల్కగ విందుముగాని నేడు మాచెలి యిదెపుష్ప గామకముచే నిను గట్టగ గంటి మింక నెమ్మెలుపచరింపరాదు’ అని సత్యదాసీలు మేలములాడినప్పుడు నవ్వు పుట్టించును. అట్లే నారదుడు కృష్ణునితో బనులు గొన్నప్పుడు “పామ్మ పామ్మని యొక కొంత పోవబోవ. రమ్మగమ్మని మరల మరల చేరంగ బిడిచి.”

తిమ్మన సత్యభామను ఏడ్పించిన తీరు కూడ చాల ముద్దుగామన్నది. చెలియ చెప్పగ విన్న సత్యభామ “బ్రతుకడ్డ యరగాంగ నయివలె” లేచికోపగృహం బునకుబోయి “మాసినచీర గట్టుకొని, మానముతోడ, నిరస్తభూషయై” పొరలి పడి. బాధపడినది. తాలవృంతముతో విసురుచున్న శ్రీకృష్ణుని చూచి, సత్య “బాష్పకణికా తిరిశీకృత లోచనాంత యైనది”. మగుడ ముసుగిడగ “గొలకుల దిగజాటి బాలుకొను బొప్పంబుల” చెక్కులపైకి దిగజాలెను. సత్యభామ శ్రీకృష్ణుని దూఱి చిఱిరకు “హెచ్చిన కోకదవానలంబుచే” “బాలపల్లవగ్రాస కషాయకంఠ కలకంఠ వధూకలకాకలి ధ్వనిన్” ఏడ్చెను. అందుకే నేమి తెనారి రామకృష్ణుడు నాయకల రోదనలగూర్చి

“అల్లసానిపెద్దన అల్లిబిల్లిగ

ముక్కుతిమ్మన ముద్దుముద్దుగ ఏడిస్తే
భట్టుమూర్తి బాపురుమని ఏడ్చాడని”

పరిహాసముగ పల్కినాడు. ముక్కు తిమ్మన చిత్తవృత్తి చాల లలితమైనది.

తిమ్మన కవిత్వము మృదుమధుర పడ యుతిమై, మనోజ్ఞ భావపటిమతో మనో హరమై, సరళమై, సహజమై యొప్పు చున్నట్లు సహృదయుల హృదయంబుల కెటుక పడును.

నన్నయ భారతంలోని శైశవ లీలలు

- శ్రీ రామడుగు వెంకటేశ్వరశర్మ.

మానవ జీవితంలో శైశవదశ పరమ రమణీయం! కల్లకపటా లెఱుగని మవ స్సులలో మసలుకొనే సమయ మది! ఒక సారి కేరింతలు, మరోసారి కేకరింతలు, ఒక పర్యాయం కలతలు, మరోపర్యాయం కలవరింతలు, కలలోసుకునే కాల మది! నవ్వుల పువ్వులు రువ్వుతూ ఉన్నట్లుండి కన్నీళ్ళ మధుస్రవంతులను, అంతలోనే తాత్కాలిక ఉత్సాహ ఘోరితరంగాలను ప్రవహింపజేసే వాతావరణ మది! ఇట్టి అనుభూతి ప్రధానమైన ఈ శైశవ దశ, మానవ జీవితాలకు దర్పణరూపంలో వ్యాఖ్యాన ప్రాయమైన సాహిత్యంలో, విశేషించి మన ఆంధ్ర సాహిత్యంలో చోటుచేసుకుంది! ఈ శైశవ లీలాభివర్ణన వర్ణనగా ప్రబంధ పరిమేళ్యుని అసమాన సృష్టిలో సహజత్వాన్ని పుణికిపుచ్చుకున్నప్పటికీనీ అంతకుముందు కవిరాజ శిఖామణి రచించిన కుమారసంభవ కావ్యం లోనూ, ఇంకనూ అంతకుముందు నానా రుచిరార్థనూక్తి నిధియైన నన్నయ భట్టారకుని మహా భారతంలోనూ సముచితరీతిలో నిర్వహించబడింది! ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఆదికావ్యం నన్నయ భారతమైనా, ఆది సాహిత్యానికి శైశవ దశమాత్రం కాదు; అలాగే ఈ భారతంలో శైశవదశకాలీలలు తుష్కలంగా వర్ణనాత్మక దృష్టితో సమ కూర్చబడకపోయినా, ఇందు శైశవ చేష్టా ప్రస్తావన అసలు లేకపోలేదు. ఆదికవి భారతంలో ముచ్చటగా మూడునాలుగు చోట్ల మాత్రమే ఉన్న శైశవ చేష్టా విశేషాలు విస్తృతంచేయడమే ప్రస్తుతి వ్యాసమున కుద్దిష్టాంశం!

అఖ్యాతశైలి ప్రధానమైన ఆదికవి భారతంలో శైశవ చేష్టాప్రస్తావన మొట్ట

ముదటగా ఆదిపర్వం దుష్యంతోపాఖ్యానంలో చేయబడింది! మొదట దుష్యంతుని గుణగణాలను వర్ణిస్తూ ఆతని బాల్య చేష్టలను కవి యిట్లు తెలిపెను :-

‘బాలహరిణములఁ బట్టెడు

లీలను విషమాటలీ చలిత కేసరి కా
ర్ష్యలేఖ శరభములఁ దన

బాలత్వమునంద యెగిచుపట్టుచు
మరియున్’

ఇది అమూలకము.

పిమ్మట ఈ ఉపాఖ్యానంలోనే ‘కణ్వ నిర్వర్తిత జాత కర్మాది క్రియాకలాపుడైన కాకుంఠలుని నానాశైశవ క్రీడలను కవి యిట్లు ప్రస్తావించెను :-

‘అమితోగ్రాటవిలోనఁ గ్రుమ్మరువరా

హవ్యాళ శార్దూల ఖ

ద్గమదేభాదులఁ బట్టి తెచ్చి ఘనుడై

కణ్వశ్రమోపాంత భూ

జములందోలిన కట్టుచుం గలిమిమై

కాకుంఠలుం డొప్పెవ

న్యమదేభంబుల నెక్కుమం దగిలి నా

నాశైశవ క్రీడలన్”

దీనికి మూల మిది :-

షడ్వర్ష ఏవ బాలః సః

కణ్వశ్రమపదం ప్రతి

వ్యాఘ్రాన్ సింహాన్ వరాహం శ్చ

గజాం శ్చ మహిషాంస్తథా

బద్ధావృక్షేషు బలివాన్

ఆశ్రమస్య సమస్తతః

ఆరోహన్ దమయం శ్చైవ

క్రీడంశ్చ పరిధావతిః

.....ఇత్యాది

ఇచటి శైశవ చేష్టనుబట్టి మహాసత్వ విషయంలో భరతుడు తండ్రియైన దుష్యంతుని పోలికను పుణికి పుచ్చుకొన్నానని తెలుస్తోంది! భరతుడు తండ్రికి తగిన కుమారుడని తెలుపుటకును, దేశ నామము తన పేరిట వెలయునట్లుగా పరిపాలించుట కర్హమైన లక్షణములు కుమారుడైన భరతునకు తండ్రి యొద్దనుండి సంక్రమించినవిని వివరించుటకై పరాక్రమోచితమైన దుష్యంతుని బాల్యవర్ణనం కవి చేయడం జరిగింది!

ఇక భరతుని విషయం :- మూలానువాదముల రెంటునూ బాలభరతుని పరాక్రమ సంబంధమైన వీరోచితమైన శైశవ చేష్ట అభివర్ణితమైంది! మూలంలో భరతుడు నానాశైశవ క్రీడలను చేయునప్పుటికి ఆరు సంవత్సరముల వయస్సుగలవాడని తెలుపబడెను. అనువాదమున నన్నయ ఈ విషయమును స్పష్టంగా చెప్పక పాతకుల ఊహకు వదలెను. మూలంలో భరతుడు కేవలం 'బాలః' అని పేర్కొనబడగా, అనువాదంలో నన్నయ భరతుని 'కాకుంఠిలు'డని పేర్కొని నెను. ఇట్లు పేర్కొనబడుటలో కథాంశ స్ఫూర్తి యొకటి గమనార్హం; భరతుడు జన్మించి ఆరుసంవత్సరములైననూ దుష్యంతుడిదివరకు తానన్నమాట ప్రకారము శకుంతలను తన రాజధాని కింకను రప్పించుకొనలేదని నూచన; కావుననే భరతుడింకనూ లోకులదృష్టిలో నొప్పుంలేకా లేదనియు, కాకుంఠిలుడుగనే ఉన్నాడనియు కవి భావన; ఇట్టి కథాంశ స్ఫూర్తితోఁగూడిన విశేషణ పదప్రయోగము నన్నయ ప్రసన్న కథలోని అర్థయుక్తి సంబంధమైన చమత్కారము. ఇంతకూ నన్నయ ఒక్కవిశేషముద్వారా సమగ్ర కథాస్ఫూర్తిని పాతకులకు గలిగింపజేయుట ఇందలి విశేషం :

ఇక అనువాదమున భరతుని వీరోచితమైన శైశవ క్రీడలను తదనుకూల లేజ స్ఫూర్తి మంతమైన మత్తేభవృత్తము నందభివర్ణించుట అనునది ఒక ఛందశ్శిల్ప రచనా విశేషమైన నన్నయ ప్రసన్న కథాకలితార్థయుక్తిని అక్షరమైన రమ్యతతో చాటుచున్నది; మూలంలో భరతుడు మృగములను పట్టి బంధించి ఉంచినది ఎవరి ఆశ్రమము లందలి భూజములలో స్పష్టముగా పేర్కొనబడలేదు; కాని నన్నయ ఇటు కణాశ్రమోపాంత భూజములకని పేర్కొని వెనుక వర్ణించిన కణాశ్రమగత శాంతరసస్ఫూర్తి గల్గిన 'శ్రవణ సుఖంబుగా సామ గానంబులు చదివెడి కుకములఁ జదువు తిగిలి.....' అనుపద్యమును పాతకులకుజ్ఞప్తికెచ్చెను. ఇట్లు జ్ఞప్తికి తెచ్చుటలో ఒక ప్రయోజనము గలదు; ఆప్రయోజనమిది:- అంతటి శాంతరసమునకు స్థానమైన కణాశ్రమమునుగూడ తన శైశవ క్రీడలచే మృగములను బాధించు రూపములో నచటి వాతావరణ పరిస్థితినే భరతుడు మార్చగల్గె నను విషయము తెలుపుట; మరియు భరతుని వీరోచితమైన శైశవ క్రీడాధిక్యమెట్టిదో అభివ్యక్త మగుటయు కథాగతి ప్రయోజనమే! కావుననే అచటి మునుల భరతుని చేష్టలను గమనించి సర్వవముడడను పేరును వాని కేర్పఱచి; ఈ విషయము మూలానువాద గ్రంథముల రెంటును చెప్పబడెను. ఇట్టి కథాగతి ప్రయోజనములతో, భావానుకూలచ్ఛందః ప్రయోగ వైశిష్ట్యముతో ఈ భరతుని శైశవ చేష్ట ప్రస్తావన విశిష్టమై కారదరాత్రివంటి నన్నయ కవితకే అక్షర రమ్యతను సంతరించినది.

ఇక తరువాతి శైశవ చేష్ట ప్రస్తావన కురుపాండు కుమారుల బాలక్రీడా ఘట్టమున సుమారు మూడు నాలుగు పద్యములలోఁ గావింపబడెను. ఇంతక్కువగా

భీమసేనుని పరాక్రమాధ్యత్యమునకు చెందిన క్రీడావిశేషములే.

'గిణుపు నెడ, నేయు నెడ నడిఁ

బలము నెడం బెనఁగ నెడ నపార

బలంబుల్

మెలయు నెడ భీమునకు నం

దొఱుగీడ్పడఁ దొడఁగి రుద్దతులు

రాజసుతుల్ ||

.....' ఇత్యాదిగా పర్వతములయ్యెను.

మూలమునందుగూడ

జవే లత్యాభివారణే

భోజ్యే పాంసు వికర్షణే

ధార్తరాష్ట్రాన్ భీమ సేనః

సర్వాన్ స పరిమర్దతి ||

ఇత్యాదిగా చెప్పబడెను;

ఇచటి శైశవచేష్టాప్రస్తావనలో భావి భారత కథాబీజావాపనము గావింపబడెను. భీముని పరాక్రమ సంబంధములైన చేష్టలచే దుక్కాసనాదులు బాధితులైరి, కావుననే తరువాతి వచనంలో దుర్యోధనుడు శకుని దుక్కాసనాదులతో భీమవధ కుపాయము విచారించె నని చెప్పబడెను. ఇంతకుకురుక్షేత్రయుద్ధము జరుగుటకు పాతకులూతమైన అంశంగా ఇచటి భీముని శైశవచేష్టా ప్రస్తావన గావించుట అనునది నన్నయ గారి ప్రసన్న కథాకలితార్థయుక్తిలో, ఒక భాగం! భీముని క్రీడలను వర్ణించుటలో స్వల్పాక్షర పరిమితమైన అచ్చతెలుఁగు పదములనే సాధ్యమైనంత వరకు వ్యస్తమైన ధోరణిలో "గిణుపు నెడ నేయు నెడ..." ఇత్యాదిగా ప్రయోగించుటనుబట్టి కారవాదులను పరాక్రమ విషయమున నలయించుటలోని భీముని అలవోక తగము స్పష్టమగుచున్నది. మరియు భీముని పరాక్రమ సంబంధమైన బాల క్రీడలను విస్తృతపఱచుటలో సహజముగా పద విస్తృతిల సీఁపద్యము నుపయోగించుటలో భావానుకూలచ్ఛందః ప్రయోగ

వైశిష్ట్యం గల దనవచ్చును. ఆపద్య మిది:

కూడిజలక్రీడలాడుచోఁ గడఁగియా
ధృతరాష్ట్రు తనయులనతులశక్తి
లెక్కించియుఁ బదుండ నొక్కొక్క
భుజమున

నెక్కించుకొని వారియుక్తడంగ
గ్రంచటనీటిలోముంచుచు నెత్తుచుఁ
గాలించి తీరంబుచేరఁజెట్టుఁ
గోరిఫలాద్ధులైవారలయొక్కిన
మాకులమొదలుల పీ కబట్టి
వడిఁగదల్చుఁ బండ్లు దడఁబడువారల
తోన ధరణిమీఁదఁ దొరఁగుచుండ
నిట్టిపాట గాడ్చుపట్టిచే దుశ్శాస
నాదులెల్ల బాధితాత్ములైరి॥

ఇట్టి కవితావిశేషములు నన్నయప్రసన్న
కథాకలితార్థయుక్తలో భాగము లే
యగును.

ఇక చివరి శైశవచేష్టప్రస్తావన ఆది
పర్వంలోనే బకాసురివధకు ముందు,
బ్రాహ్మణ వేషములతో పాండవు లుం
టున్న ఇంటివారికి తాము బకాసురున
కాహళిగా కావలసిన వంతు రాగా, వారు
దుఃఖించుచు “నేను వెళ్ళేదనన్న నేను
వెళ్ళేద” ననుకొనుచుండగా, వారిపిల్ల
వానినిగూర్చి కవి పల్కెడి విషయమున
ఇట్లు గలదు :-

“...కూతుం గొగిలించుకొని యెడ్చు
చున్నవారల కన్నీళ్లు తుడుచుచు

“బాలకుండొక కొండొక కొలచేరిఁ
బట్టికొనియేనరక్కసుఁ గిట్టిచంపి
చులుకవత్తు మీరెడ్వగా వలవదనుచుఁ
గలయనూంఁర్చెఁ దన తొక్కుపలుకు
లాపు”

వానియవ్యక్త వచనంబులు వినియందఱు
నేమ్మడిగిన నయ్యవసరంబున...”

దీనికి మూలమిట్లు గలదు :-

తతఃప్రరుదితాన్ సర్వాన్
నిశమ్యాథసుతస్తయోః

ఉత్ఫుల్ల నయనో బాలః

కల మవ్యక్త మబ్రవీత్॥
మారోదీ స్తాత ! మా మాత
ర్యాస్వ సస్త్యమితి బ్రవన్
ప్రహసన్నివ సర్వాంస్తా
నేకైకం సోపసర్పతి॥

తతఃస త్కణమాదాయ
ప్రవాప్య పున రబ్రవీత్
అనేన తంహనిష్యామి
రాక్షసంపుగుహానికమ్॥

తథాపి లేహందుఃఖేన
పరీతానాం నిశమ్య తత్
బాలస్య వాక్య మవ్యక్తం
హర్షం సమభవత్ మహాన్॥

మూలంలో బాలుఁడు మారోదీస్తాత!...
తల్లీ ! తండ్రీ ! నోదరీ ! మీ రేడ్వవల
దని చెప్పును. కాని అను వాదమున
బాలుఁడు వారివారి కన్నీళ్ళను తుడిచిన
చేష్టమాత్రమే గలదు. ఇచట చిన్నపిల్ల
వానిచే మాటలు పల్కించడం కన్న
చేష్టలు చేయించడంలోనే పాఠకుల
నాకన్నించేకత్త సహజంగా ఉందనిపిం
చును.

దీనివలన అపిల్లవాని అమాయకత్వం
కరుణరసస్ఫోరకమైన ధోరణిలో అభి
వ్యక్త మాతుంది. బాలకుని తొక్కు
పలుకులకు అనగా అవ్యక్తములగుమాటల
కనుకూలమైన అలఁతి అలఁతి పదముల
సంధానము పైని పేర్కొనబడిన లేటగీతి
పద్యంలో గలదు. బాలకుని స్వచ్ఛహృద
యమునకు ప్రతిబింబమైన అచ్చతెలుఁ
గిట సాధ్యమైనంత వరకు ప్రయుక్త
మైనది, బాలకుని హృద్భావమున కను
కూలమైన లేటగీతిచ్చంద మిచటప్రయో
గింపఁబడుట విశేషము. ఈశైశవచేష్ట
బాలకుని అమాయకత్వమునకు చిహ్నమై
హాస్యప్రవృత్తి రూపమునం దారబ్ధమై,
కరుణరసస్ఫోరకముగా విక్రాంతి నొంది

నది. బాలుని అవ్యక్త వచనములకు వా
రానందమును చెందిరట ! ఇదియు కరుణ
రసస్ఫోరకమే ! అనగా ఆ యింటిలోని
పెద్దవా రాబాలుని మాటలకు ఏడ్వలేక
నవ్వి రనుట ! ఇందలిభావము హాస్యాత్మ
కమైనను ఏతత్సంబంధమగు భావనలో
పాఠకుల హృదయాలను బరువెక్కింపఁ
జేయు దయారసామృత తరంగాలు అనం
తంగా గలవు. ఉత్ఫుల్లనయనుఁ డని
బాలుని మూలమున వ్యాసుఁడు వర్ణిస్తే
నన్నయ ఆబాలునికి ఏవిశేషణమూ వాడ
లేదు. ఎందుకంటే ఆసమయంలో కవి
యైనవాడు పాఠకులదృష్టికి తీసికొనిరావ
లసినది ఆబాలకునిచేష్ట గాని వానిరూపు
రేఖలుకావు గదా ! “ఏన రక్కసు గిట్టి
చంపుదు ననుటలో “నేను” అను
శబ్దమును ఏవకారపూర్వకముగా (అవ
ధారణాత్మకముగా) అనగా “నేనే
సంహరించెదను, ఇతరు లవసరములే”
దను అర్థము వచ్చునట్లుగా కవి ఉపయో
గించుటను బట్టి ఆ బాలకుని అమాయ
కత్వంతో కూడుకొన్న శౌర్యం ద్యోతక
మాతుంది. ఇట్టి సర్వసహృదయహృదయా
వర్జకమైన శైశవచేష్ట యావదాంధ్ర
సాహిత్యప్రపంచంలో మరి న భూతో
న భవిష్యతి ! అక్షరముల రమ్యతతో
అక్షరమైన రమ్యతనందుకున్న నన్నయ
భారతంలోని ఇలాంటి శైశవ చేష్ట
ఘట్టాలు గోదావరి గలగలా పాతేంత
వరకూ పాఠకుల హృదయ కుహరాల్లో
మనోహరాలై చిరంజీవాలై నిల్చియుం
టాయి !

శిల్ప దర్శనం -

ఒక విహంగావలోకనం.

- శ్రీ కపిలనాయి లింగమూర్తి.

శిల్పవాచకం పూర్వం శిలాకళకే రూఢంగాని నేడదియోగరూఢం. 'శిల్పం నిపుణకర్మస్యాత్' అనే న్యాయాన్ననుసరించి కావ్యశిల్పం, వాస్తుశిల్పం, అని అనేకకర్మల కదినైపుణ్యతా వాచకంగా చేర్చబడుతుంది. శిల్పశబ్దానికి నిఘంటువు 'శిల్పతే అభ్యస్యతే ఇతి శిల్పమ్' అని. శిల్పశబ్దానికి 'ఉపధారణే' అని, దానికి 'అభ్యాసః' అని అర్థా లిచ్చింది. ఇవిగాక దీనికి 'శిలసమాధా' అని మరోవ్యుత్పత్తి కూడా ఉంది. సమాధిశబ్దంతపస్సంబంధి. దానికి మనస్సు నేకాగ్రం చేయటం, సౌఖ్యాన్నిపొందటం అనే రెండర్థాలున్నాయి. సాధకునికి మన స్నేకాగ్రమైనపుడు బ్రహ్మనందసౌఖ్యం సిద్ధిస్తుంది కాబట్టి శిల్పంగూడా ఆవిధంగా ఏకాగ్రమైన మనస్సుతో సాధింపదగిందని దాని వల్ల బ్రహ్మనందసదృశసౌఖ్యం లభిస్తుందని వైవ్యుత్పత్తి తాత్పర్యం.

లోకంలో ఏవృత్తులయినా సరే నిరంతరాభ్యాసంచేత పాఠకుని చేతిలో కళగా మారుతుంది. అలా వృత్తులన్నీ కళలుగా చతుష్పత్తికళలు శిల్పంగా మారే అవకాశమున్నా కళనే జీవనోపాధిచేసికున్నపుడందులో వ్యాపారసరళి పెరిగి కళాధర్మం నశించే అవకాశం ఉంది కాబట్టి ఏవృత్తికైనా ఆత్మానందం ప్రధానమైనపుడే అది కళగా రాణిస్తుంది. శిల్పంగా నిర్వహించినపుడే దానిలో ఆత్మానందముంది. అందుచేతనే కళాకారులు తన

చుగా ఆకలివప్పు లెరుగకుండా పనిలో లీనంగావటం చూస్తుంటాం.

ద్రౌపది వైరంధ్రగా విరాటుని అంతఃపురంలో ప్రవేశించేఅపుడు తాను కలప మలదటం, తిలకాలుదిద్దటం, ఎత్తులు, హారాలుగ్రుచ్చటం మొదలైన శిల్పాలలో నేర్చుగా మెలగగల నని చెబుతుంది. ఆమెచెప్పినదాన్నిబట్టి గంధంపూయటం గూడా శిల్పమేనా అని సందేహం కలగక మానదు. కాని ఏపనిని ఏవిధంగా కళాత్మంగా నిర్వహించాలో అందరికీ చేతగాదు.

పూర్వం ఒక రాజుగారి దగ్గరకు ముగ్గురు విద్వాంసులు వెళ్ళి మహారాజా! నేను వంటపండితుడను, నేను తిండి పండితుడను, నేను నిద్రపండితుడను అని చెప్పుకున్నారు. అపుడురాజు సంభార కాలనుండి బియ్యం పప్పువగైరా సరింజామా యిప్పించి వంటపండితునిచే వంట చేయించాడు. ఆపండితుడు వంట ముగిసిన తరువాత దానిలోనుండి కొంత తీసి పెరటిలో ఓగుంజమొదట ఓగుంతి దీసి కొంతపూడ్చి వారందినాల తరువాత దాన్ని చూడిమన్నాడు. తరువాత రాజు ఇద్దరితో కలిసి భోజనంచేశాడు. అపుడు భోజనంవేళ తొలకబళం నోటపెట్టుకొగానే తిండిపండితుడు ఆబియ్యం ఏలాటి పాలంలో ఎన్నిదినాలకుపండింది, దానిలో కలుపుకున్న పప్పు ఏనేలలో పండింది, చేతిపైవేసికున్న నీలిని ప్రసాదించిన అపులు ఏలాటి గడ్డిమేసింది వివరాలన్నీ తప్పకుండా చెప్పివేశాడు. ఇక నిద్ర

పండితునివంతు వచ్చింది. రాజుగారు తన పరుపు వేయించాడు. అతడు దానిపై పండి ఓపర్యాయం యిటూఅటూ పొరి రాజుగారిని పిలిచి, పరుపు నోవోట ప్రేళ్లతో పట్టుకుని యిక్కడ దీనిలో మనిషి వెంట్రుక ఉంది చూడండి అన్నాడు. రాజుగారు పరుపు అక్కడ విప్పించి చూసి ఆశ్చర్యపడ్డాడు. వారందినాల పిమ్మట పెరట్లోకి వెళ్ళి చూస్తే అన్నం పాతినగుంజకు పచ్చిదనంఎక్కి చిగురుచాయ కనిపించింది. రాజుపుడు వారివారి ప్రతిభల కబ్బురపడి తగినపారి తోషికా లిచ్చి పంపాడు.

ఒకప్పుడు మరోరాజుగారి దగ్గరకు ఓ సాన్నారి గురిగింజెత్తు బంగారంతో వెలగకాయంతపొల్ల ఊదుకొని వెళ్ళి చూపించాడు. అపుడు రాజుగారతని పని తనానికి కాశ్చర్యపడి మంత్రిని పిలిచి అతనిని ఏను గెక్కించి ఊరేగించమని చెప్పాడు. మంత్రిగారు దేవిక్షిజనం అంతా అతని నేను గెక్కించి ఊరేగిస్తుంటే ఆ దారిలో ఓ తగరం అతుకులవాడు కనబడ్డాడు. వాడా ఉత్సవంచూసి ఆయన చేసిన ఘనకార్యమేమిటని అడిగాడు. దేవిక్షిజనం అతడు చేసినపని చెప్పారు. అపుడా అతుకులవాడు ఏదీ ఆవెలగపండ్లంత పొల్ల నేనోపర్యాయం చూస్తాను. అలాగే ఏనుగుపైనుండినా చేతిలో వెయించండి అని అడిగి, వారు దాన్ని క్రిందికి వేయగా దాన్ని చేతికి బదులు తనపట కాయతో ఏమాత్రం చొట్ట పడకుండా పట్టుకున్నాడు. ఆవిరిను భటులు వెంటనే రాజుగారికి విన్నవించారు. రాజుదివిని ఏనుగుపైనుండి అగసాలిని దించి తగరంపనివాని నెక్కించమన్నాడు. మన కేశంలో ఈవిధంగా తమవృత్తుల్లో నిపుణత సాధించిన వారికథలకు, తాడెక్కివారిని తలదన్నే కథలకు కొదువలేదు.

కథలవలన పోనక్కరలేదు. స్థానం సరసింహాపుగారు ఆడవేషాలు వేసి

కాలంలో వారు చింతామణి వేషంలో ఆకులకు నున్న రాయటం చూసిన ఓ పెద్దమనిషి తన భార్యమణితో ఆకులకు నున్న ఆలారాయటం నేర్చుకోమని రోజూ ఓతమలపాకులకట్ట పట్టుకువచ్చి యిచ్చాడట. స్థానం వారినటనా శిల్పం అంతగొప్పది. 'శిలసమాధా' అని ఉంది గాబట్టి ఈలాటివి దాని కుదాహరణాలు. ఏకాగ్రచిత్తంతో తపఃకర్మవలె నిర్వహించే ఏపనిఅయినా శిల్పమే అవుతుంది.

అయితే నేడు లోకంలో కర్మలన్నీ శిల్పంగా గాక లలితకళలు మాత్రమే శిల్పంగా వ్యవహరింపబడుతున్నాయి.

జగత్తులో ప్రథమశిల్పి సృష్టికర్తయైన కార్యబ్రహ్మ సృష్టిలోని గ్రహనక్షత్రాలను, భూమిమాది పర్వతపంక్తులను, నదీ నదప్రవాహాలను, సముద్రాల అటుపోటులను ఆధ్యయనం చేసేసపు డవి ఓక్రమంలో సాగిపోతున్నా యని వానిలో వింబ్ శిల్పం గోచరిస్తుంది. సామాన్య డంత వరకు పోనక్కరలేదు. తాను ప్రతిదినం చూసే వృక్షలతాదులను మానవులను పరిశీలిస్తే చాలు.

చెట్లలో ఆకులఅమరిక ఒకదానిలాగ మరోదాని కుండదు. ఒకతీగ ప్రాకినట్టు మరోజాతితీగ ప్రాకదు. ఒకపాద పూచినట్టు మరోటిపూయదు. మానవుల్లో అందరు నొకటేఅయినా ఒకరు నడచినట్టు మరొకరు నడవరు. ఒకరు మాటాడినట్టు మరొకరు మాటాడరు. ఒకరు నవ్వినట్టు మరొకరు నవ్వరు. ఎవని ముద్ర వాని స్వతంత్రం. ఈవిధంగా చ రా చ ర సృష్టిలో అనంతవైవిధ్యముగల శిల్పం సాక్షాత్కరిస్తుంది. జగత్తులో శిల్పంలేని స్థలంగాని కాలంగానిలేదు. అది రూపంలోను, భావంలోను, భాషలోను అంతటా నిండిఉంది గాని దాన్ని ద్రష్ట తప్ప అందరూ గమనించలేరు. గమనించి ఆరాధించలేరు.

వాల్మీకిమహర్షికి ప్రసవణపర్వతంపై గల నదీ స్త్రీలా కనిపించింది. కాళిదాసు గారి కామకుటం భూదేవి స్తనంవలె భాసించింది. భారవికి గాలికి లేచిన నళినీ పరాగం హిమవంతునికి కనకమయాత పత్రంపట్టినట్లు కనిపించింది. రామరాజ భూషణునికి వనంలోని మావిగున్న మన్మథుని రథంలా అనిపించింది. నూరనకు సముద్రంపై వ్రాలిన మేఘం ప్రియునిపై వ్రాలిన యువతిని తలపించింది. సృష్టిలోని యిటువంటి శిల్పాన్ని దర్శించటానికి దైవదత్తమైనప్రతిభాచక్షు ఒవసరం. అనిగలవారే లోకంలో కవులు, కళాకారులు, శిల్పిలు, అవుతారు. తాము దర్శించిన సృష్టిలోని భావసౌందర్యాన్ని కవులు శబ్దబద్ధం చేస్తే పలుకుల కంఠాని దాన్ని గాయకులు స్వరంలో, స్వరాని కందనిదాన్ని చిత్రకారులు వర్ణసమ్మేళనంలో వర్ణానికందనిదాన్ని నాట్యకారు లాంగిక విన్యాసాల్లో ప్రదర్శిస్తారు. ఇక శిల్పలైనవారు రూపసౌందర్యాన్ని శిలలో దీర్చి ఆరాధనీయం చేస్తారు. ఆలాటి శిల్ప విశేషాలన్నిటిని దర్శనాచార్య శ్రీశ్రీ డూరి వీరంధ్రవాచాస్పద్యులు తమ శిల్ప దర్శనంలో అగస్త్యుడు సముద్రాన్నివలె ఆపోశనంపట్టి చూపించారు.

జగత్తులో శిల్పాన్ని దర్శించటం, దర్శించినా దాన్ని పరిశీలించటం అందరిచేత నయ్యే పనిగాదు. అందుకు సునిశితమైన ప్రజ్ఞ, దర్శించినదాన్ని చెప్పటానికి సమర్థమైనవాక్కు, చెప్పినదాన్ని నిరూపించటానికి విపులమైన శాస్త్రపరిచయం అవసరం. ఈకృతికర్త సుస్కృతంతో పాటు దర్శనరచనకు చాలినంత వేదవాఙ్మయ పరిచయం శిల్ప శాస్త్రంలో కూలంకష పరిజ్ఞానంఉన్నాయని పుస్తక చెబుతుంది.

గ్రంథరచన చాలమంది చేస్తారు గాని అనేకులకు తమరచనా విషయంలో పటి

ష్టమైన ఓప్రణాళిక ఉండదు. కావ్యవిషయంలో అది ఏలాఉన్నా శాస్త్రగ్రంథ విషయంలో చాలా అవసరం. వీనిలో విషయవిభాగం స్వయంపూర్ణమై అస్థాధ్యాయి నూత్రాలవలె స్థానప్రాధాన్యం గూడ కలిగిఉండాలి. అప్పుడే కృతికి ఓ ఆకృతి వస్తుంది. అచార్యులవా రీదర్శనంలో ఆలయనిర్మాణాన్ని చెబుతూ అందులో విరాజ్మాత్తి నద్భుతంగా చూపించారు. దానితోపాటిరువదైదు శీర్షికలుగా విభక్తమైన ఈకృతిని పంచ వింశతితత్వాత్మకమైన ఈదేహానికి విషయ ప్రణాళికనుబట్టి మానవజీవితానికి గూడ సంకేతం చేశారా అనిపిస్తుంది.

ప్రపంచంలోనికి వచ్చిన తరువాత మానవుడు మొదటకొంతకాలం ప్రకృతి వింతలు విలాసాలు చూస్తూ గడిపాడు. ఆతరువాత సౌందర్యోపేతమైన ఆలయాలు నిర్మించి వానిలో తన ఆరాధ్యమూర్తిని ప్రతిష్ఠించి పూజించాడు. అనంతరం అది విడిచి యాంత్రిక నాగరికతలో పడిపోయి మళ్ళీ యిప్పుడిప్పుడే వెనుదిరిగి తన వ్రాచిన సంస్కృతి చిహ్నాలను చూసుకుంటున్నాడు. ఇది నేటిమానవుని స్థితి.

ఇక ఈదర్శనాన్ని చూడండి. కర్త మంగళాచరణం పిమ్మట వింబ్ శిల్పమైన సృష్టిని, నామరూపవిలాసాది ప్రకరణాలతో ఆరంభించి తరువాత పాతకులకు శిల్పవగాహనార్థమై భావవాఙ్మయ రూపశిల్పాలచే వివరించి స్థాపత్యవేద స్వరూపాన్ని తెలిపి శిల్పిబ్రహ్మలనుజూపి, వారి నాలయప్రవేశం చేయించాడు. ఆలయంలోపలికి వెళ్లినతరువాతఅక్కడ ప్రతిమాసౌందర్య లక్షణం చెప్పి లింగ తిత్వస్వరూపం చూపి వివిధదేవతామూర్తి భేదాలను వివరించి తరువాత బయటికి గొనివచ్చి యంత్రశిల్ప ప్రపంచంలోని వింతలను, అక్కడి వాస్తు విశేషాలను,

లోకప్రవృత్తిని జూపి ఈయత్ర. కుప సంహారంగా ఇక ఓపర్యాయం వెనక్కి మలపి ప్రాచీనశిల్పక్షేత్రవైభవం మళ్ళీ చూపించాడు కాబట్టి ఈరచనాక్రమంలో మీకు నేటి మానవనిస్థితి స్ఫురించటం లేదా ?

ఇక విషయాన్ని చిత్రించండి ! గ్రంథంలో ప్రతిమా లక్షణ సౌందర్య ప్రకరణంలో గ్రీకు, భారతీయ శిల్పభేదాన్ని స్పష్టపరచి, భారతీయ శిల్పాన్ని కావ్య నాయికాసౌందర్యంతో సమన్వయం చేశాడు. తాళప్రమాణంలో ఉత్తమ మధ్యమాధమ ప్రమాణాలు చెప్పి మయ మతంలోని నవతాళప్రమాణాన్ని దాని లోని నూటెనిమిది సంఖ్యను చక్కని తాత్విక సమన్వయంతో చెప్పాడు.

లింగతత్వప్రకరణంలో శ్రీచక్రంలోని బిందు త్రికోణాలు ప్రకృతి పురుషులకు సంకేతాలని, బిందుస్వరూప ప్రస్తారమే లింగరూపమని, శివుని నాగాభరణం కుండలినీ శక్తి చిహ్నమని, లింగం కేవలశివసంకేతమేకాక పాండురంగనికి గూడ సంకేతమని, అది త్రిమూర్త్యుత్మకమని యిటువంటి అనేక వైదిక తాంత్రికరహస్యాలు బట్టించి, వాని యొక్క వివిధస్వరూపాలను చక్కగా, వివేచనచేశాడు.

మూర్తిభేదాలలో విష్ణువు, నరసింహ, గణపతి, శివ, లిక్ష్మీ మూర్తులను మిశ్రమూర్తులను వివరించాడు. చేతుల్లో ఆయుధాలు మార్చటంవల్ల విష్ణువు కేశవాది - యిరవైనాలుగు రూపాలుగా, ఆలాగే నరసింహుడు ముప్పదిమూడుగా,

లిక్ష్మీ ఎనిమిదిగా, శివుడు ఆరువదినాలుగుగా, దుర్గ తొమ్మిదిగా మారుతారు. గణపతికి ఏబదియారు రూపాలట గాని వీరు ముప్పదిమాత్రమే చెప్పారు. మూర్తులను చెప్పటమేకాక అవి యొక్క డెక్కడున్నది వివరాలుగూడా యిచ్చాడు. సింహాచలంలో ముప్పది నరసింహభేదాలు భద్రాచలంలో లిక్ష్మీదేవి ఎనిమిదిరూపాలు ఉన్నాయట. ఈ సందర్భంలో ఆచార్యులవారు శాస్త్రాల్లో ఇంతవరకు కనిపించని ప్రసన్నలిక్ష్మీ పరిణామలిక్ష్మీ గణేశాని మొదలైన నూతనమూర్తులను గూడ చెప్పటం వారి శిల్ప పరిశీలనకు తార్కాణం. వారు దక్షిణదేశంలోని ప్రసిద్ధాలయాలన్నీ దాదాపుగా చూచారు కాబట్టి ఈ విషయాన్ని ఇంతనాధికారంగా చెప్పగలిగారు.

ఈశ్వరు డొక్కడే అయినా ఆతని విభూతులు గుణాలు అనంతంగాబట్టి శివ విష్ణు రూపాలలో ఏర్పడిన ఈ భేదాలు ఆయా పేర్లతో వ్యవహరింపబడే యాశ్వర విభవ ప్రవృత్తు లేమో ! భౌతికమైన మానవదేహాన్ని పోషించే తత్వాలు యిరవైనాలుగు పోషకకర్త విష్ణువు రూపాలు ఇరవైనాలుగు. మానవులను భవించే విశ్వరూపులు ఎనిమిది, లిక్ష్మీదేవికి రూపాలు ఎనిమిది. ఈ విధంగా మనదేవతాభేదాలకు ఆధ్యాత్మిక సమన్వయం కనిపిస్తుంది.

దేవతామూర్తుల తరువాత యంత్ర శిల్పంలో సమరాంగణ మాత్రధారంలోని యంత్రమయ గజాశ్వపరిచారికాది వివిధ విచిత్ర యంత్రాలను, వివిధవిమాన భేదాలను పేర్కొని భారతీయ యంత్ర స్థాపత్యము పూర్వ మెంతగొప్పగా నుండెనో వివరించారు. శిల్పమువాస్తువు శీర్షికలో శిల్పానికి కళకు గల భేదాన్ని చక్కగా చర్చించి, చిత్రశిల్పంలో భారతీయుల

ప్రతిభోదాహరణాలు చూపి ఆభాగంలో తెలుగు దేశంలోని చిత్రకారులందరినీ పేర్కొన్నారు.

మనదేశంలో వైదికమతాలతోపాటు జైనబౌద్ధాలుగూడా వెలిశాయి. అవి చార్యకాలైనా ప్రతిమారాధన విషయంలో ఆ స్త్రీకమతాలతోవలసిన వేగాబట్టి ఆచార్యులవా రిందులో ఆలయాలతోపాటు బౌద్ధులచైత్యాలను, స్థూపాలను గూడా వివరించి జైన బౌద్ధమూర్తులలో గూడ ఏర్పడిన పరిణామవికాసాలను చెప్పవలసింది. మనపంచాయతీనంలో గూడ ఆర్కుడొకడు. సూర్య ప్రతిమలు మనదేశంలో చాలా ఉన్నాయి. ఇక్ష్వాకుల నాటి స్కంధ మూర్తులు గూడా ఉన్నాయి. ఇవి ఆచార్యుల వారిదృష్టిని తీర్చించుకున్నాయి ఎందుకో ! అయినా ఈచిన్నలోపం యిందులో వెలితిగా కనిపించదు.

ఇది దర్శనంకాబట్టి కృషి మొదట గహనమైన సృష్టిత్వాన్ని విగాటురు చిత్రత్వాన్ని ఏవరించి దీనికి దర్శనత్వాన్ని, ప్రతిప్రపంచాంతంలో సందగృహించితమైన వివిధకవుల పద్యాలుద్ధరించి కావ్యత్వాన్ని, యిచ్చి గ్రంథాని కొక నిండైన రూపం సంతరించారు. దీన్ని చదివినవారకునికి ఒకదర్శనాన్ని చవివిన అనభూతి తీర్పుక కలుగుతుంది.

ఇంతటి శ్రమకు కేవలం ఒక్క ఓపికే చాలదు. అందుచేత నే గాబోలు శ్రీవేటూరి శివరామశాస్త్రి గారు పీరిని గూర్చి చెబుతూ ఆనందకుమారస్వామి ఓ. పి. గంగూలి మొదలైనవారికోసకు చెందినవారని అన్నారు.

శ్రీ శ్రీ కవి త - అదివాసవికత

— శ్రీ క నవరపు వేంకట్రామయ్య, ఎం. ఏ.

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో ఒక ఉద్యమంగా ప్రజ్వరిల్లి పలువురి దృష్టిని ఆకర్షించిన అతినవ్య కవితా ధోరణులలో 'సర్రియలిజమ్' (Surrealism) ఒకటి. తెలుగు కవితారంగాలలో ఈ ప్రక్రియ స్వయం సముదాభుతిము కాదు. ఆంగ్ల కవితా ప్రభావంతో ఇది తెలుగులో ప్రవేశించినది. అసలు ఈ కవిత్వోద్యమానికి పుట్టినిల్లు ఫ్రాన్సు. ప్రథమ ప్రపంచసంగ్రామ ఫలితంగా ప్రపంచ రాజకీయాల్లోనే కాక మిగిలిన అన్నిరంగాల్లోనూ, చివరకు కళారంగాలలో సహితం అనూహ్యమైన పరిస్థితులు చోటుచేసికొన్నాయి. పెట్టుబడివారీవ్యవస్థ ప్రబలి యాంత్రికనాగరికత పెరిగిపోయి వేయవారంభించింది. నగరజీవితం వ్యక్తిక, సంఘానికి, మధ్య తీవ్ర అఘాతాన్ని ఏర్పరచింది. సమాజపు టడవిలో మనిషి దిక్కులేనివాడైనాడు. వ్యక్తి పరిస్థితి యిలావుండగా, మరోవైపు ఆత్మంత సమర్థంగా పురోగమించి ప్రకృతిపరిస్థితులనే తన ఆధీనంలోకి తెచ్చుకుంది శాస్త్రవిజ్ఞానం. దీనితో తాను నిర్మించిన యంత్రానికి తానే బానిసైనాడు మనిషి. దీనితోడు ప్రపంచయుద్ధంలో పాల్గొన్న దేశాలు నైతికపరతనానికి పాల్పడ్డాయి. ఒక్కొక్కటిగా ఏర్పడిన ఈ పరిస్థితే కళారంగాలలోనూ ప్రతిఫలించింది. రాజకీయ సాంఘికరంగాలలో నైతిక సమగ్రతను నిలపటంలో కళారంగం విఫలమైంది దని

కళాకారులు భావించారు. ఈ అస్వస్థ పరిస్థితుల్లో సాహిత్యవేత్తలు సహితం సాంప్రదాయకింగా సృష్టింపబడుతూ వచ్చిన సాహిత్యం సాధించిన ప్రయోజనం శూన్యమని భావించింది. వారికి భవిష్యత్తు అంధకారబంధురంగా కన్పించింది. సమాజ నాగరికతపై తీవ్రమైన త్రోధము, కసి, ఏర్పడ్డాయి. ఈ దశలో నవ్యసాహిత్యోద్యమాలు బయలుదేరినవి.

అనాటి మత సాంస్కృతిక సామాజిక వ్యవస్థలమీద అసహనంతో, అసహ్యంతో ఆవిర్భవించిన నూతన కవి తా ధోరణి 'డాడాయిజము'. 1 దీనికొక సిద్ధాంత దృక్పథంగాని, నిర్మాణాత్మక ధ్యేయంగాని లేదు. ఉన్నదల్లా పాఠకు ధ్వంసం చేయడమే. దీని ప్రారంభకుడు ట్రిస్టన్ జారా (Tristan Tzara) ఈవాదం 20వ శతాబ్ది నాగరికతను తీవ్రంగా దుయ్యబట్టి, సాహిత్యంలో ఒక అరాజక పరిస్థితిని సృష్టించింది. డాడాయిజమ్ లోని విధ్వంసకత లక్షణమే దాన్ని రూపుమాపింది. దాని శిఖరాలపైనే ఉద్భవించిన మరోనూత్న కవితాధోరణి 'సర్రియలిజమ్'

ముదట డాడాయిజమ్ లోనే ఉన్నా తరువాత దానినుండి విడివడిన ఆండ్రే బ్రెటన్ (Andre Breton) ఈ ఉద్యమానికి మూల పురుషుడు. సర్రియలిజమ్ మొదట ఒక తాత్విక దృక్పథంగా,

మన స్వత్వశాస్త్ర సిద్ధాంతంగా సాహిత్యంలో చోటుచేసికొన్నది. 'ఐస్ బ్రీక్' సాపేక్షక సిద్ధాంతము (Theory of Relativity) ఫ్రాండ్స్ మనోవిశ్లేషణ సిద్ధాంతము (Theory of Psycho-Analysis) దీనికి పట్టుగొమ్మలు. బియూట్రీస్. ఎస్. సింక్స్ 'సైకో ఎనాలసిస్' ను ఇట్లు విడమర్చినాడు. '... Psycho-analysis in name given to the method developed for reaching down in to hidden depths of the individual to bring to light the under-lying motives and detremnants of his symptoms and attitudes and to reveal the unconscious tendencies which lie behind actions and reactions and which influence development and determine the realations of life itself...' ఈ సిద్ధాంతంలో చేతన (conscious) కన్నా అచేతన (unconsciousness) ప్రాముఖ్యం వహిస్తుంది. ఈ రెండింటిని సముద్రం మీద లేలే 'ఐస్ బెర్గ్'లో (Ice-berg) పోల్చి చెబుతారు. ఐస్ బెర్గ్ సముద్రంలో లేకుండా ఉన్న పుడు ఒక వంతు మాత్రమే పైకికనబడుతూ మిగిలిన తొమ్మిదివంతులు నీళ్ళలో మునిగి ఉంటుంది. అలాగే చేతననిబట్టి మనిషి మనస్తత్వంలో తెలిసేది అతిస్వల్పభాగం. మిగిలిన అధికభాగం 'అచేతన' లో గుప్తంగా అంతుచిక్క

కుండా పోతుంది. చేతన బాహ్యప్రపంచానికి సంబంధించింది. ఇక అచేతన దానికి విరుద్ధమైనది. ఇందులో ఉండే కోర్కెలు హేతువాదానికిగానీ, సామాజిక నితులకుగానీ సంబంధించినవి గావు. మనిషియొక్క ఆదిమ కాలం నాటి కోర్కెలన్నీ దీనిలో చోటుచేసికొంటాయి. ఈ కోరికల సమూహానికే 'లిబిడో' (Libido) అని పేరుపెట్టాడు ఫ్రాయిడ్. ఇందులో ఉండే కోరికలు అధికంగా లైంగిక పరిమైనవి "Libido is a term used in the theory of instincts of describing dynamic manifestation of sexuality..."²

అట్టి అచేతనంలోని జీవితాన్ని వీక్షిస్తే కృత్రిమతా సంబంధంలేని అనేక విషయాలు బయల్పడతాయి. 'సక్రియ లిస్టులు' భావించారు. నియమ నిబంధనలకు, ఆచారసంప్రదాయాలకు కట్టుబడని అనుభూతుల నన్నింటినీకవితారూపంలో పెట్టుటకు యత్నించారు వీరు. 'Psychic Automatism by which it is intended to express verbally in writing, or by other means, the real process of thoughts. Thought's dedication, in the absence of all control exercised by the reason and outside all aesthetic or moral preoccupation' అని 1914 లో సక్రియ లిస్టు మానిఫెస్టోలో పేర్కొన్నారు. కదీనిలో మనస్సునకు ఇతఃపూర్వము లేని తీవ్ర ప్రామాఖ్యం కల్పించారు వీరు. మానసికవ్యవస్థకు పూర్తిస్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యములు ప్రసాదించడమే తమ ధ్యేయమని ప్రకటించుకొన్నారు. "Surrealism is not new means of expression, nor a simple one, nor even metaphysic of poetry, It is a means of total liberation of

the mind and of everything resembling it"⁴ ఈ విధంగా మనస్సుయొక్క యథార్థస్థితిని, అంతర్ముఖత్వాన్ని వెలుపలకు రానీయని సంప్రదాయ సంకెళ్ళను ధ్వంసంచేసి అవ్యక్తంలోని ఊహలను తమ కవితకు భాష్యంగా మలచుకొన్నారు వీరు. ఏకం విధ లక్ష్య సాధనలో గతనిరసనము, సంప్రదాయపు విధ్వంసము, వర్తమాన వ్యవస్థపై తిరుగుబాటు, అవహేళన, అధిక్షేపము, వ్యంగ్యము, సాందర్యాన్ని వికృతం చేయడం మొదలగు పద్ధతులు ఆచలంబించారు. మెలకువకి, సుషుప్తికి, కలకీ, తగామికి, బయటికి, లోపలికి, ఉన్నగోడలను బ్రష్టులకొట్టి సుప్తజైత్ర న్యాన్ని వెలుపలికి తెచ్చారు. అచేతన లోని సమస్తం హేతుమధిక ప్రమేయం లేకుండా ప్రకటించారు.

ఇంతటి విస్తృత చరిత్రగల అధివాస్తవికత క్రీ.శ. 1929 నాటిగి గాని ఇంగ్లాండులో కాలానలేదు. 1912 కల్లా అనట ఈ ఉద్యమం చల్లారిపోయింది. వాదాపు అదే సమయంలో ఇది తెలుగులో అవతరించింది. తెలుగులో అధివాస్తవిక కవితను ప్రవేశపెట్టిన ఘనత శ్రీశ్రీది. 'రాజకీయాలలో నానాజాతి సమితి ఎటు వంటిదో కళాప్రపంచంలో సక్రియలిజిజం అట్టి దని' శ్రీశ్రీ అభిప్రాయం. 5 అయితే అధివాస్తవిక కవిత తెలుగులో ప్రవేశించే టప్పటికి తన తాత్త్విక గాఢతను కోల్పోయింది. కారణం ప్రపంచ వాస్తవికతను భగ్నం చేయవలసిన, హేతువ్యవస్థను కూలద్రోయవలసిన, ఇరుకు పరిస్థితి తెలుగుదేశంలో ఏనాడూ లేక పోవడమే అంటారు శ్రీ వేల్చేరు నారాయణరావు గారు. 6 అందువలననే తెలుగులో అధివాస్తవిక కవిత కేవలం ఒక ప్రయోగ వాదం (Experimental Tendency) గానే మిగిలి పోయింది.

శ్రీశ్రీ, నారాయణరావు మొదలగు వారు ఈ నూతనకవిత్వమానికి మొదట పెట్టిన పేరు 'స్వకేళిజమ్'. అది సంతృప్తి నీయకపోగా కొందరు 'అతివాస్తవికత' అన్నారు. ఆ తరువాత దానిపై కొన్ని విమర్శలు రాగా 'అధివాస్తవికత' పేరు స్థిరపడేది.

'డాడా తిరుగుబాటు- అధివాస్తవిక ప్రయోగము' అన్న గ్రంథంచదివి తాను అధివాస్తవిక గేయసృష్టి యొక్క నల్లని శ్రీశ్రీ స్వీయవక్తాగము. దానికి నాటి 'హ్యాల' పత్రిక సంపాదకులు శ్రీముద్దు కృష్ణగారి ప్రోత్సహము కొంతకారణమైనది. ఇట్టి ప్రోత్సాహప్రోద్బలాలతో ఉత్తేజితలైన శ్రీశ్రీ, శ్రీరంగం నారాయణరావులు తెలుగులో అధివాస్తవిక గేయరచనలు చేసారు.

శ్రీశ్రీ 'ఖడ్గసృష్టి'లో ఈ గేయాలు చేరాయి. Decompositions, అఖరి మాట మొదటిమాట, కొంపకోణాలు, అభినారిక గడకరి, అధివాస్తవికుల ప్రవేశం, రుబాయత్, విమూషకుని ఆత్మహత్య ఇత్యాదులు శ్రీశ్రీ స్వీయ అధివాస్తవిక రచనలు. ఖడ్గసృష్టిలోనే అధివాస్తవికోద్యమనాడుకుడు Andre Breton వ్రాసిన Le Revolver aux cheveux blancs (తెల్ల వెండ్రుకల రివోల్వర్) నుండి 'ఛాయాభంగిములు' అన్న కవితను శ్రీశ్రీ అనువదించాడు. దీనిలో అధివాస్తవిక ధోరణి కన్పిస్తుంది.

(సకేషం)

మేలుకొలుపులు

— కుమార ఎస్. లక్ష్మీనరసయ్య, ఎం. ఏ.

భక్తి గేయములు జానపద వాఙ్మయము నందొక కాఖ్య విలసిల్లినవి. మరియు నివి స్త్రీల పాటలయం దగ్రతాంబూలము నందుకొనినవి. స్త్రీలు గృహకీర్త్యములను నిర్వర్తించునపుడు గూడ భగవద్విభూతిని కీర్తించుచు పెక్కుపాటలను పాడుచు ఇవాపరములలో ముక్తనాటకు యత్నింతురు. కావుననే స్త్రీలూరి స్వరమునందు భక్తి గేయముల కియబడిన ప్రాధాన్యము మరియే యితర గేయములకును లేదనియే చెప్పవచ్చు.

భక్తి గేయముల కాఖ్యలోనికి చేరునవి మేలుకొలుపులు. ఈ మేలుకొలుపు సర్వ సాధారణముగ భగవంతుని పరముగ నుండును. తమ మేలు కొరకు భగవంతుని మేలుకొనుమని ప్రార్థించుచు మేలుకొలుపులను పాడుదురు.

మేలుకొలుపు యడకోపచారములలో నొకటి. దీనిని దేవాలయములందు ప్రార్థనలలో సామాహికముగ భగవంతుని మేలుకొలుపుటకై గానము చేయుదురు. దేవాలయములయందు గానము చేయు మేలుకొలుపులు వ్యవస్థా పూర్వక మైనవి. వీనికి స్త్రీపురుష వివక్ష లేదు. వీనినందఱును గానము చేయుదురు. కాని మేలుకొలుపులన్నియు స్త్రీల పాటల పరిధిలోనికి చేరవు. దేవాలయము లందలి మేలుకొలుపులు వ్యవస్థాపూర్వక మైన వయిన; స్త్రీల పాటలలోని మేలుకొలుపులు ఆవ్యవస్థితములు, స్వగృహ పరిమితములు నైనవి. వ్రీడాశ్రమములు, గృహిణులు కూడ పాడుకొనుట కుపకరించునవి మేలుకొలుపులు.

మేలుకొలుపులను గూర్చి ఆచార్య శామాటి వ్రాసినారు ఈ విధముగా పేర్కొనిరి. 'తెల్లవారుజామున మేల్కొని యెరకకవారు ఇట్ట దేవతా సంబంధ మైన యేవో మేల్కొలుపులను పాడుకోవడం నైతం పెరివాటిగా వస్తున్నది. కొంతమంది మల్కోటి ఏకాదశినాడు ఉపవసించి ఆ తెల్లనాటి మంగళ గాథకలమున మేల్కొలుపులను పాడుడం కూడా కద్దు. భనుర్యాసంలో ప్రభాత సమయాన కొన్ని ప్రాంతాలలో చేసే నగర సంకీర్తనం మేలుకొలుపులకు విస్తృత రూపమని చెప్పవచ్చు. మేలుకొలుపులు సకల దేవతా పరాలుగా వాడుకలోనున్నట్లు స్పష్టమవుతుంది. ముదట ముదట దేవాలయాలలో అంగరంగభోగాలలో ఆకర్షించు బడ్డ మేలుకొలుపులు రానురాను దేవాలయాల ఆర్థికస్థితి దిగజారిపోయినట్లనూ పాతసంప్రదాయాల్ని నిలుపుకోవాలనే ఆసక్తి సడలిపోయినట్లనూ అన్ని భోగాలలోపాటు అంతరించాయి. అయితే జాతి సంస్కృతికి కాణాచియైన జానపద సాహిత్యంలో మేలుకొలుపులు కొన్ని మిగిలిపోయాయి.*

జానపద సాహిత్య మంతయు పల్లెపట్టుల యందే నిలచియున్నది. అదే విధముగ స్త్రీల పాటలు గూడ పల్లెటూరి వారైన కొలదిమంది స్త్రీల నోటియందు మాత్రమే జీవించియున్నవి. స్త్రీల పాటలన్నియును సమయము, సుదర్భము, సంప్రదాయముల ననుసరించి గానము చేయబడునవే యైనను వానిలో మేలుకొలుపులకు కొంత ప్రాధాన్యమున్నది.

ఇవి నిత్యము పాడుకొనుట కుపకరించునవి. మిగిలిన పాటలన్నియు నైమిత్తికములు. మేలుకొలుపులను నిత్యము గానము చేయుటవలన గృహ శాంతి 'పసిపిల్లలకు భగవంతుని యందొక విధముగ నమ్మకము కలుగుట మాత్రమే కాక భగవద్భక్తిని సత్సంప్రదాయమును కూడ నెలకొల్పుట కుపకరించును. అదియునుగాక తెల్లవారుజామున లేచుట అలవడుటయే గాక భగవద్భక్తి పూరితమగు పాటలను వినుటవలన వారికి భగవంతుని కుండుభక్తి భావ మేర్పడును. 'భగవంతుని విషయముగా తనకు మప్కవ కలుగుటకు కారణము తల్లి నిత్యము ప్రభాత సమయము నందు పాడు మేలుకొలుపులని యొక మోగి నెలవిచ్చినారు.

మేలుకొలుపులు నన్నుకు పూర్వము నుండియు ప్రచారమునందున్నవి. పాల్కరికి సోమనాగుడు ప్రభాత పదములు, నివాళిపదములు, గొబ్బిపదములు, మున్నగున వన్నియు తన కాలమునాడు విశేష ప్రచారము నందుండినటులు బసవ పురాణమునందు పేర్కొనినాడు. వీనిలోని ప్రభాతపదములను మేలుకొలుపులుగా డిహింపవచ్చును. మేలుకొలుపులను దేవాలయములయందు ప్రభాత సమయమున గానము చేయుదురు. ఈ సంప్రదాయము నేటికిని కొన్ని దేవాలయములయందు నిలిచియున్నది. శ్రీ వేంకటేశ్వర సుప్రభాతము, లక్ష్మీ నృసింహస్వామి సుప్రభాతము, అన్నకగము సత్యనారాయణ స్వామి సుప్రభాతము, మున్నగునవన్నియు నీకోవకు చెందినవే సుప్రభాతమునకు, మేలుకొలుపునకు కొద్దిపాటి సామ్యమున్నది. మేలుకొలుపుటయే రెండింటియందును ప్రధానోద్దేశము. కాని సుప్రభాతము శ్లోకరూపమున పద్యరూపమున నుండి సుదీర్ఘముగ నుండును. కాని మేలుకొలుపు

గేయరూపమున నుండి కొలది సమయము ననే పాడుటకు అనువుగ నుండును. మేలు కొలుపులు స్త్రీలందరును పాడుటకు అనువుగ నుండునటులు రాగ తాళయుక్తముగ రచింపబడినవి. సుప్రభాతము సంస్కృత పద భూయిష్ఠములై దీర్ఘ సమాస రచన కలిగియుండి కొలదిమంది స్త్రీలుమాత్రమే పాడుటకును, అగ్ర్యసింఘటకును ఉపయుక్తముగ నుండును. ఇటీవల శ్రీవేంకటేశ్వర సుప్రభాతము గేయ రూపమున వెలువడినదట.

శౌకిక సంస్కృత వాఙ్మయము నందలి తొలి మేలుకొలుపు ఆదికావ్యముగు రామాయణము నందు గలదు.

‘కౌసల్యా సుప్రభాతము
పూర్వాసంధ్యా ప్రవర్తతే
ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల
కర్తవ్యం దైవ మాహ్నికమ్’

అని విశ్వామిత్ర మహర్షి యాగరక్షణకై గొనిపోయిన రామ లక్ష్మణులను దైవ సంబంధముగ కార్యములను నిర్వర్తించుటకై మేలుకొను డనినాడు.

మనకు తెలిసినంతవరకు తెలుగులో పద కవితా పితామహుడగు అన్నమాచార్యులు రచించిన మేలుకొలుపులే మొట్టమొదటివి. అన్నమాచార్యులు స్త్రీలు పాడుకొను ఉద్దేశముతో రచింపక పోయినప్పటికిని అని స్త్రీలు కూడ పాడుకొనుటకు అనువుగ నుండును.

‘విన్నవాలు వినవలె వింతలు వింతలు
పన్నగపు దోమతెర పైకత్తి వేలయ్యా!
కన్నులు మెల్లమెల్లనె విచ్చి
మేలుకొన వేలయ్యా
లేనిభ్రమలు దిగి లేవయ్యా
లేనగుమోముతో లేవయ్యా’

అనునవి అన్నమాచార్యుల మేలుకొలుపులలో ప్రసిద్ధమైనవి వానిని గృహిణులు కూడ నిస్సంకోచముగ గానము చేయవచ్చును.

మహాకవి క్షేత్రయ్య కృతముగు మువ్వగోపాలపదములందుగూడ కొన్ని మేలుకొలుపులున్నవి. కాని యివియన్నియు శృంగారముయములై యున్నవి.

ఇవి వ్రీడావ్రతులు, గృహిణులు నగు స్త్రీలు గానముచేయుట కుపకరింపవు.

ఈ మేలుకొలుపులు గేయ రచనల యందేగాక కావ్యరచనల యందును. అచ్చట చచ్చట ఉపయోగింపబడినవి, సాహితీ సమరాంగణ సార్వసౌను శ్రీకృష్ణ దేవరాయ కృతముగు ఆముక్తమాల్యద యందలి మాలదాసకథ యందు మేలుకొలుపు ప్రసక్తిగలదు. మాలదాస నిత్యము ప్రాతఃకాలమున దేవాలయమున కరిగి మంగళకైశికి రాగములో భగవంతుని ధ్యానించుచుండు నని కలదు.

‘రణద్విపంచియై, స్తుతికలిత ప్రబంధ
ములఁ బొక్కగపాడి...’

—ఆముక్తమాల్యద. ప.ఆ., ప.44

క్రీడాభిరామములో అచ్యుతుని గూర్చి కలదు.

రా,మాయణ మాటుకాండములు

నచ్యుత బాగర వేళఁబాడె

—క్రీడాభిరామము 170వ వద్యము

మేలుకొలుపులను ప్రాతఃకాలముననే గానము చేయుదురు. స్త్రీలు ప్రాతఃకాలమున గృహ కృత్యములను నిర్వర్తించుచునో లేక చల్లచేయుచునో గొంతెత్తి వీనిని గానము చేయుచుండును. పగటి సమయమంతయు జగమునేలి అలసిసాలసి నిద్రించు మందు భగవంతుని నిద్ర మేల్కొలిపి ఆతని కర్తవ్యమును గురుతు చేయుచుండును. ‘దీనుల రక్షింపవేగ నిద్ర మేలుకో’ అనుచు దుష్టశిక్షకుడు, శిష్ట రక్షకుడు నగు భగవంతుని కీర్తించుచు మేలుకొలుపుదురు. ప్రజలను రక్షించుట

కొరకు భగవంతు డెల్లపుడు నిద్రమేల్కొనియే యుండవలయునని వారి ఆశయము కావచ్చు ననునదే మేలుకొలుపులలోని అంతిరాగముగ గ్రహింపవచ్చును.

మేలుకొలుపులు సాధారణముగ భూపాలరాగమున గానము చేయుదుమందును. కావుననే మేలుకొలుపులను భూపాలము లనియు కేక్కొనుచుండును. పండిత గాయకుల రాగము చౌళి. జానపద గాయకుల రాగము భూపాలము. ఈ రెండు రాగములకును దగ్గర సంబంధమున్నదట. మేలుకొలుపులను భూపాల రాగము నందు మాత్రమే కాక మలయ మౌదుతము, మంగళకైశికి మొదలగు ఉదయరాగములలో కూడ గానము చేయుదురు.

మేలుకొలుపులు భగవద్విభూతిని కీర్తించునవిగ నుండును. ప్రాతఃకాలమున భగవంతుని ధ్యానించిన పిదప తమ తమ విధులను నిర్వర్తించుచుండును. తెల్లవాగు జామున ప్రకృతి యంతయు ఆహ్లాదకరముగ నుండి మనసునకు త్రేణమును కలిగించుచుండును. అటువంటి ప్రకాంత సమయమున స్త్రీలు తమ ఒంటరితనము తెల్లయరాకుండుటకును, తాము చేయు పనియందలి కష్టమును మరిచుటకును పాటలు పాడుకొనుచుండును. సాధారణముగ ప్రాతఃకాలమున స్త్రీలు చేయు మొట్టమొదటి పని చల్లచేయుటయే. చల్ల చేయుచు భగవద్విభూతిని కీర్తించుచు తన్మయత్వముతో నీపాటలను పాడుకొనుచుండును.

జానపద వాఙ్మయమునందు సాధారణముగ గేయకర్త పేరు తెలియదు. సుదీర్ఘములగు కథాగేయము లందు మాత్రము రచించిన వారి పేరుగోచరించుచుండును. జానపద వాఙ్మయమునం దంతర్భాగమున, ప్రముఖములైన స్త్రీలపాటలకును ఈ లక్షణము అన్వయించును. స్త్రీల పాటలలోని మేలుకొలుపులు అప్రయత్ని సిద్ధములు కాక అవసరార్థము రచింపబడిన

వగుటచే వీనియందు రచించిన వారి పేరు గోచరించుచుండును. నరసింహదాసు, కందుకూరంబయ్య, కురుమద్దాల వేంకటదాసు, వేంకట శివదాసు, వేంకట సుబ్బయ్యార్యుడు, తిరుమలదాసు, మున్నగు రచయితల నామములాయా పాటలలో గోచరించుచుండును.

మేలుకొలుపులు దేవత లందరి పైని రచింపబడినవి. కాని యివి యొక్కవగా ముద్రణ భాగ్యమును పొందలేక పోయినవి. నేనునూరి గంగాధరముగారి మంత్రిహారతులు రెండుభాగము లందును పడునారు మేలుకొలుపులును, సెలయేరులో నాలుగు, వేడుక పెండ్లిపాటలయందు ఐదు, స్త్రీల పాటల సంపుటములందు పదమూడు ఈ విధముగ ముత్తము ఏబదికి తక్కువగా సముద్రణభాగ్యమును పొందగలిగినవి.

ఈయా దేవతలనెడి భేదములేక దేవతలందరిపైని రచింపబడిన మేలుకొలుపులన్నియో గలవు. సీతాదేవి, పార్వతీదేవి, అలివేలుమంగ, కాశీఅన్నపూర్ణ పరముగ నున్నవి గలవు. ఇవిగాక గంగాదేవిని గూర్చినయును, ప్రకృతివర్ణనము చేయునవియును, వేదాంతపరమైనవియును, మేలుకొలుపులు గలవు. వీనియందలి విషయమునుబట్టి వీనిని పది విధములుగ విభజింపవచ్చును. సేవాభావమును వ్యక్తము చేయునవియును, తమ్ము రక్షింపుమని ప్రార్థించు నట్టివియును, స్తోత్ర రూపముగ నున్నవియును, జీవిత గాథలను తెలుపునవియును, వర్ణనాత్మకముగ నున్నవియును శృంగారపరమగునవియును, మధురభక్తి పూరితములును, వేదాంతపరముగ నున్నవియును, వదినగారిపై రచింపబడిన హాస్యపు మేలుకొలుపును, దేశభక్తి మేలుకొలుపును గలవు.

సేవాభావమును తెలుపుచు రచింపబడినట్టి మేలుకొలుపులలో కృష్ణుని పరముగ నున్నది ప్రఖ్యాతమైనది.

‘బంగారు చెంబుతో పన్నీరు పట్టుక
పణతి రుక్మిణి వచ్చె మేలుకో
రంగైన బంగారు కంగీరబూనుక
తిరుణిసత్య వచ్చె మేలుకో
దంతికాష్టముబూని తామరసాక్షి ను
దంత వచ్చినాది మేలుకో

ఆష్టమహిషులును, పదునారు వేల భార్యలును శ్రీకృష్ణునకు సేవలు చేయ నిద్దముగా నుండి యాతనిని మేలుకొను మని ప్రార్థించుచున్నారు.

భవబంధముల నుండి కాచి రక్షింపు మని సరపరి విధముల భగవంతుని వేడుకొనుచు రచింపబడిన మేలుకొలుపులున్నవి. ‘దీనులైన జనులను రక్షించుటకు దీక్ష వహించిన దేవ వేగ నిద్ర మేలుకో’ యని తమరక్షణభారమును భగవంతునిపై నుంచినారు.

ఘోరమైన సంసారబాధల కడతేరితరు జనులు మేలుకో
దారిజాపి వారి దరిజేర్చుకున్న
నెవ్వారు దిక్కు సామి మేలుకో
ఎంత వేడుకున్న సుంతైన కృపజూడ
వింతపరాకేల మేలుకో
చింతలుదీర నీచెంత జేరినాము
పంతము కల దిక మేలుకో

జనులు ఘోరమైన సంసారాంబుధిని తమకు తామే తిరియించలేరు గావున వారికి దారిజాపి దరిజేర్చుమనియు, నీవు తప్ప నింకెవ్వరు దిక్కు లేరనియు, మమ్ము రక్షింప వేగ నిద్ర మేలుకొను మనియు భగవంతుని దీనముగా ప్రార్థించుచున్నారు.

కేశవయని నిన్ను వాసిగ భక్తులు వర్ణింపుచున్నాను లేరా
వాసవవందన వసుదేవనందన
వైకుంఠపురవాస లేరా

అను పాట కేశవ నామముల మేలుకొలుపులై ప్రసిద్ధిగన్నది. స్తోత్రరూపముగ నున్న వానిలో నిది యగ్రగణ్యమైనది.

రామాయణగాథను వర్ణించు మేలుకొలుపులు కొన్ని గలవు. వానిలో పుత్ర కామేష్టి మేలుకొలుపునందు శ్రీరాముడు పుత్రకామేష్టి యందుద్భవించినది మొదలు సీతాకల్యాణము వరకును గల గాథయంతయు వివరింపబడియున్నది.

పుత్రకామేష్టి యందు పుట్టిన శ్రీరామ పుండరీకాక్షుడ మేలుకో
పురుడు పుణ్యము పొందుగ
తీరెను పురుషోత్తమరామ మేలుకో
బారసాల మీకు బాగుగ జేసేరు
పట్టాభిరామయ్య మేలుకో
నామకరణము వ్రాసిరి నయముతో
దశరథులు నారాయణరామ మేలుకో
రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నుల నే
నామకరణం వ్రాసిరి మేలుకో
ముత్యాల తొట్టెల్లో ముదముతో కాసల్య
మరియుచు మిమ్ముంచె మేలుకో
బోటు లందరు గూడ పాటలు పాడేరు
భోగరామాచంద్ర మేలుకో

అనుచు సీతాకల్యాణము వరకును గల గాథ యంతయు మనోహరముగా వర్ణింపబడినది.

నీరిగల్గు కాసల్య గర్భరత్నాకర
శ్రీరామచంద్రుడ మేలుకో
సురల కానందముపొందా నుదయించినా
సూర్యపంకాగ్రణి మేలుకో
మేలుకో భక్తుల పాలించవలె నిద్ర
చాలించి యికనయినా మేలుకో
వాలాయముగ పనులూ చాలా

ఇక వున్నాయి వారీజలోచన మేలుకో
అనుచు వర్ణింపబడిన ఈ పాటయందు రామాయణగాథ యంతయు నున్నది.

(సతీషం)

* తెలుగులో కొత్త వెలుగులు - జానపద సాహిత్యంలో మేలుకొలుపులు, పు. 186

ఆధునిక సాహిత్యంలో అంధయుగం ?

ఉషకిరణాలు - ఒక ప్రామాణిక గ్రంథమేనా ?

— శ్రీ చిత్రగుప్తుడు.

(15 వ సంచిక తరువాయి)

126 పుట. 'రెట్టమత కావ్యము. 1769 లో నొక గ్రంథము రచించిన అమ్యులరాజు అయ్యల భాస్కరకవులు 19వ శతాబ్ది ఆరంభమువరకును జీపించి యుందురు... కర్నూలు మండలములోని యెట్టిపాలెమునేలిన కొండ్రాజు వేంకట రాజునకు అంకితము చేసిరి.'

ఈరెట్టమత మను గ్రంథమునందే వేంకటరాజు కామందక మను కృతిని చెప్పించుకొన్నట్లు గలదు.

అభిరామకామందకాఖ్యసత్కావ్య రత్నమునకు సేరాజు నామండయ్యో.

ఈగ్రంథము నేడు ముద్రితమై లభించుచున్నది. కర్తయగు జక్కరాజు వేంకట కవి తన గ్రంథరచనా కాలమును క్రీ.శ. 1506 అని గ్రంథాంతమున తెలియబరచినాడు. వేంకటరాజు క్రీ.శ. 1506 అహోబలము నుద్ధరించినట్లు ఆ ఆలయ మహాద్వారమునగల శిలాశాసనము సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది. కావున రెట్టమతము 16వ శతాబ్ది తొలిపాదమున నుద్భవించిన గ్రంథము. 1

129 పుట. '18వ శతాబ్దిలో జరగిన కవులలో ముంగంటి సింగరాచార్యులు ఒకరు.'

ఇతడు 16వ శతాబ్దమున వెలసిన కవి. అచ్చతెనుగు యయాలిచరిత్ర పొన్నిగంటి తెలగన్నను ప్రోత్సహించిన మరింగంటి అప్పలాచార్యునికి చిన్నతమ్ముడు. క్రీ.శ. 1612 ప్రాంతమున వెలసిన రాజనీతిరత్నాకర కర్తయగు నేబలికృష్ణయ్య

మాత్యునిచే ప్రస్తుతింప బడియున్నాడు. కావున సింగరాచార్యుల క్రిగ్రంథమున వీరములేదు. 2

130 పుట. 'గణపకవి వేంకటకవి. ఇతడు 19వ శతాబ్దినాడో కాడో నిర్మయముగా చెప్పలేము' అని చెప్పెను 336వ పుటలో '18వ శతాబ్ది చివరనున్న గణపకవి వేంకటకవి, నంద (జ) రాజయశోభూషణము. ప్రతాపరుద్రీయము. రసమంజరి. రచించిరి.' అని నిశ్చయముగా 18వ శతాబ్ది చివరివా డని చెప్పిరి.

వేంకటకవి తన విద్యాపతీ దండకమును మధుర చొక్కనాథ నాయకుని సవతిసోదరు డగు మద్దు ఆశ్రమాద్విశేర రచించియున్నాడు. ఆశ్రమాద్వి క్రీ.శ. 1671 ప్రాంతమువాడు. కావున వేంకటకవి 17వ శతాబ్దివాడు. 3

వేంకటకవి నంజరాజ యశోభూషణమును వ్రాయలేదు. దీనికర్త అలూరి నృసింహకవి. ఇది సంస్కృత లక్షణ గ్రంథము. 4 తెనుగు అనువాదమువచన ప్రాయమైనది నంజరాజు క్రీ.శ. 1750 ప్రాంతమువాడు. వేంకటకవి క్రీ.శ. 1670 పరిసరములవాడు. కావున గ్రంథకర్త యిచ్చిన వేంకటకవికాలము తప్పు.

135 పుట. 'కొన్నికావ్య గ్రంథములను తెనుగు చేసినవాలో ధైరవ కవి యొకడు. ఇతడు రత్నకావ్యమును పద్య కావ్యముగా కూర్చెను.'

1917 లో వీరేశలింగంపంతులుగారు పరిష్కరించి ముద్రించిన ఆంధ్రకవుల

చరిత్ర తొలిభాగమును గ్రంథకర్త చూడలేదు. 617వ పుటలో వా రిట్లు వ్రాసిరి. 'ప్రమాణాంతరములవలన నన్యధాసిద్ధాంత మగువఱకును ధైరవకవి తండ్రి హంశ్యం ద్రోపాఖ్యానాదులు రచించిన గౌరన మంత్రియే యని యంగీకరింతము' గౌరన మంత్రికాలము పంతులుగారు క్రీ.శ. 1440-50 అని చెప్పిరి. కావున ధైరవకవి ఉషకిరణాలలో నడుగువెట్టుటకు పీలులేదు.

285 పుట. 'విక్రమాయుని చరిత్రకు సంబంధించిన యీ కథలను కొఱవి గోపరాజు చిక్కిని ప్రబంధముగా 13వ శతాబ్దిలో రచించి ప్రసిద్ధుడాయెను.'

గోపరాజు క్రీ.శ. 1430-40 ప్రాంతము వా డని చాగంటి శేషయ్యగారు నిర్ధారించియున్నారు. 5 కావున గోపరాజుకు ధైరవునివలెనే ఈగ్రంథమున చోటులేదు.

133 పుట 'శుకసప్తతి. దీనిని రచించినవాడు పాలవేకరి కదిరీపతి. నెల్లూరు మండలమువాడు...

ఈగ్రంథములో రెండు ఆశ్వాసములు మాత్రము దొరికినివి. పూర్తి పాఠము లభింపలేదు. ఈకవి నాయకవంశజు డని గద్యలో చెప్పకొన్నాడు...

కదిరీపతి నివాసము ప్రస్తుత మైసూరు సంస్థానాంతర్గత కోలూరు మండలము. కవి నాయక వంశజు డని గ్రంథాంతమున జెప్పకొన్నను గ్రంథావతారికలో క్షత్రియు డని స్పష్టముగనున్నది. అయినను క్షత్రియవంశజు లాకాలమున నాయకశబ్ద వాచ్యము కాదు. కావున నీకవివలము నిరసముగ జెప్పలేము. ఇంతకును నీకవి

సాంస్కృతిక చరిత్ర పరిచయ

19వ శతాబ్దమునాడు కాదు. క్రీ.శ. 1660 ప్రాంతమునాడు.

137 పుట. 'అలంకారశాస్త్రములలో ప్రసిద్ధమైన విశ్వగుణాదర్శము'

సంస్కృత విశ్వగుణాదర్శము వేంకటాధ్వరిశ్రీము. కల్పిత చంపూకావ్యము. వేంకటాధ్వరి శ్రీశ్రీకి మూల స్తంభము. కృతాను విశ్వావసునామక గ్రంథముల సంభాషణమున, ప్రధాన పండితులు, పూర్వశ్రీములు నిందు కర్తృత్వమును సన్నిధి-సంపాదించినట్లు పురుషోత్తమ్యవారి టిప్పణాంధ్ర పద్యములతో గూడిన విశ్వగుణాదర్శములము 1914 లో ముద్రితమైనది. సంస్కృత శాస్త్రాలంకారమైన గ్రంథము. అలంకార శాస్త్రగ్రంథము మాత్రము కాదు.

138. 'త్యాగరాజ మొదలి శుద్ధ ద్రావిడియైనను తెలుగులో చక్కని గ్రంథములు రచించెను. 1830-75వరకు చెన్నపురిలోనున్న ఈకవి విద్యత్కర్ణామృత మనుషేరుగల సుబ్రహ్మణ్య విజయ మనెడి సదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము రచించెను. ఇతని ఛందోరత్నాకరమును చిన్నఛందస్సు కూడ ముద్రింపబడినది. ఇతడు ఇంజనీరింగు డిపార్టుమెంటులో ఓవరుసీయగా పనిచేసెను.' తిరిగి 175వ పుటలో 'త్యాగరాజ మొదలియను ద్రావిడ పండితుడు (1830-1880) సుబ్రహ్మణ్య విజయ మనుప్రబంధమును, విద్యత్కర్ణామృతము, ఛందోరత్నాకరమును ఛందస్సు, రచించెను.'

ఇట్టి పునరుక్తములవలన నీ గ్రంథ పుటసంఖ్య చాల పెరిగినది. సుబ్రహ్మణ్య విజయమనెడి విద్యత్కర్ణామృతము 183వ పుటలో నొకే గ్రంథమై, 175వ పుట వచ్చుసరికి రెండు గ్రంథములైనది. ఇతడు చెన్నపురిలో 45 సంవత్సరములుండి ననుమాట నిరాధారము. పంతులుగారు

తమ కవిచరిత్రలో 'నీ కవి 25 సం॥ క్రిందట కాలధర్మమునొందె' నని చెప్పటచే 1878 నాటికి 25 సం॥ పోగా 1853 ప్రాంతముల త్యాగరాజ మొదలి కాల ధర్మమునొందె నని చెప్పవచ్చును. గ్రంథ కర్త మాపిన మొదలిగూర్ గారి మరణ సంవత్సరములు 1875-80 సరియైనవి కావు. ఇతడు మహాభారతము నాంధ్రీక రచెను. తెలంగాణమున నైజామురాజ్య ములో ఇంజనీరింగుకాపులో చిరకాలము పనిచేసెను.

141 పుట. 'నడకుదుటి రామకవి (1821-87) ద్వీపద కావ్యములను పద్య కావ్యములుగా మార్చిన కవులలోనొకడు. పాల్కురికి సోమనాథుని ద్వీపదకావ్యము నితిడు పద్యకావ్యముగా రచించెను.'

అసలు రామకవి గ్రంథమును పద్య కావ్యముగా మార్చినోలేదు. ప్రభులింగ లీల రామకృతము. ఇది పాల్కురికి సోమనాథుని కృతి కాదు. పేరుపర్తి సోమనాథుని ద్వీపదకృతి. వీరేశలింగం పంతులుగారి క్రింది వాక్యము లీ గ్రంథ కర్తయై త్రావెననినాడు.

'ఇతడు రచించిన గ్రంథములలోఁ బ్రభులింగ లీల పాల్కురికి సోమనాథుని ద్వీపద కార్యానుసారముగా నైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యముగా రచింపబడినది' ఇది పొరబాటు.

150 పుట. ద్వీపద కావ్యములు. 18వ శతాబ్ది చివరి భాగములో ఓగుల ఏకోజీ రామాయణమును, పరమానంద తీర్థుని శివ జ్ఞానమంజరి, 19 వ శతాబ్ది చివరి భాగమున పల్లెపూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యులవారి ద్వీపద మేఘదూత పేర్కొనదగిన కావ్యములు' ఓగుల ఏకోజీకాడు. భోసల ఏకోజీ. ఇతడు క్రీ. శ 1636-37 నడుమ ద్వీపద /రామాయణము రచించుచే నని మల్లంపల్లి

సోమశేఖరశర్మగారు వ్రాసిరి.¹ పరమానంద తీర్థులు 16 వ శతాబ్దియని ఉపాధికారులు తరువాత వెలసిన శారదా ధ్వజమును గ్రంథమున ఈ గ్రంథకర్తలే వ్రాసిరి. ఇక పల్లెపూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యుల వారి జనన కాలము 15-6-1897.² వీరు 1931 లో మేఘదూతము (ద్వీపద) నచ్చొత్తించిరి. 19 వ శతాబ్దము చివరిపాదమున ఓరి వయస్సు కి సంవత్సరములు మాత్రమే.

152 పుట. 19 వ శతాబ్దిలో వచ్చిన వారిలో మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి 'ఎనుబది శతకముల వాడు రచించెను. ఈయన బొబ్బిలిప్రాంతమున జన్మించినను, వేంకటగిరి సంస్థానములోనుండి ఆ సంస్థానాధిపతుల వంశానుక్రమమును వర్ణించెను.'

పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారిని గూర్చి ప్రత్యేక పరిశోధనము చేసినవాడు పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు. పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారి శ్రీకృష్ణాభ్యుదయమునకు బీతిక వ్రాయుచు 'ఇప్పుడు వారి గ్రంథములు 94 మిగిలియున్నవి.' యనియు కొన్ని మాలికలు, దండకములు పోయినవనియు తెల్పినారు. వీరు శతాధిక గ్రంథకర్తలని మాత్రము చెప్పవచ్చు. ఇందు శతకముల సంఖ్య మాత్ర మధికము. ఇందు వీరు 84 శతకములు వ్రాసిరి. వీరు వేంకటగిరి రాజ గోపాల కృష్ణయాచేంద్రుల శంకితముగా శ్రీకృష్ణాభ్యుదయమును, ఏతత్ప్రభువుల పట్టాభీషేక మహోత్సవము వర్ణించు రాధాకృష్ణ సంవాదమును వేంకటగిరి ప్రభువును వీరు దర్శించినపుడు చెప్పినవి. ఈ గ్రంథములయందు వేంకటగిరి వంశ వృత్తాంతములు గలవు. కాని ప్రత్యేకముగా వేంకటగిరి వంశావళిని వీరు రచించినట్లులేదు. రాధాకృష్ణ సంవాద, శ్రీ కృష్ణాభ్యుదయములు రెండును ముద్రితములు. వీరు బొబ్బిలియాస్థాన విద్వాంసులు. వేంకటగిరి, బొబ్బిలి ప్రభువులు సంబంధ

బాంధవ్యము లున్నవారు. వెంకటగిరి సంస్థానమున నున్న వారుకారు.

152 పుట. ఈ కాలములోనే సత్యవోలు భగవత్కవి నూలు శతకములు చేసినట్లు తానే చెప్పికొనెను.

సత్యవోలు భగవత్కవి, ఏనుగులత్తుణ కవికి సమకాలికు డని విశేషలింగంపంతులు గారు తెల్పియున్నారు. ఏనుగులత్తుణ కవి 1770-80 ప్రాంతములవరకు జీవించి యున్నట్లు పంతులవారే తమ గ్రంథమున వ్రాసియున్నారు. కావున భగవత్కవి కీ గ్రంథమున తావు లేదు.

188 పు. మచ్చవెంకటకవి. 'ఆ కా' మన వెంకటకవి శ్రావణ దొరగారితో చెలిమిచేసి మన్ననల నొందెనట.

'సీ.పీ. శ్రావణ దొరగారు మండలపు జడ్జి సుప్రమేయంబులం దేవారం జని గంగ యాహ్వాయుడు హాయింగాంచి తా నాంధ్ర విద్యా పాండిత్యము పేటి గ్రంథ పఠనాద్యస్తోక నైపుణ్యమున్ జూపెన్ రాజమహేంద్ర పట్టణమునకొ మారుత్తముల్ మేలనన్ ||

ఈ కవి గిడుగురామమూర్తి పంతులు గారితో కలిసి పల్నాటిమిడి రాజా కళాశాలలో పనిచేసెను.

గ్రంథకర్త అంచనా ప్రకారము శ్రావణ, వెంకటకవి, రామమూర్తి సమకాలికులగుచున్నారు. పద్యమునందున్న గంగయ, వెంకటకవి జనకుడు. వెంకటకవికి 1893 లో 30 సంవత్సరముల వయస్సుని పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు కుద్ధాంధ్ర నిరోధ్య నిర్వచన పీఠికలో వ్రాసియున్నారు. అనగా వెంకటకవి జననము 1860వ సంవత్సరమైయుండును.

వీరిరువురు పుట్టక మునుపే శ్రావణ దొర 1855లో మనదేశమును విడిచి ఇంగ్లాండు దేశమునకు పోయెను. 1

(సశేషం)

1. ఆంధ్రకామందకము-జక్కరాజు వేంకటకవి. పీఠికాకర్త. పరిష్కర్త. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, 1950

2. ఖతుబ్జాహీసుత్తానులు - ఆంధ్ర సంస్కృతి-పుట 99 (1962).

3. విద్యావలీదండకము-మద్రాసుప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకశాలపత్రిక. సం. 1. సం. 1. 1948 ముద్రితము పరిష్కర్త. విద్యా రత్న నిడుదవోలు వెంకటరావుగారు.

4. Gaekward Oriental Series No 47. Baroda. (1930)

5. R 731. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాల. మదరాసు.

6. ఆంధ్రకవితరంగిణి-6వసం. పుట 139

7. భారతి. నవంబరు 1945. పుటలు. 389-396 వ్యాసకర్త. డా॥ నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు అంతకు ముందే 'ఆంధ్ర' పత్రిక. సం. 3. పుటలు 59-92 లో నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు కవికాలమును చక్కగ నిర్ణయించినారు.

1. అ.క.చ. తృతీ. పుట 339. ఈ పాఠ పాటు ఆంధ్రకవి సత్కతి పుట 190 లో గూడ దొరికినది.

1. తంజావూరు మహావిప్రభూపతులు- ఆంధ్ర సాహిత్యము. భారతి జనవరి 1954. పుటలు 35, 36

2. విద్యార్థి కల్పకరువు. వెంకట్రామా అండ్ కం., 1967. పుట. 861

1. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర-తృతీయ భాగము 82, 316.

1. సీ.పి. శ్రావణ. డా. కొత్తపల్లి వీరభద్ర రావు-1963. పుట 76.

ఈనాటి నవలలు

ఎలా వుండాలి ?

కుమారి వి. దామోయణి, ఎం.ఎ.బి.ఇడి.

నవల అనగానే నవ్యత స్ఫురించేది అని అర్థం. అయినా క్రొత్త లక్ష్యాన్ని చేరుకొని నిరూపించడం సాహసమే అవుతుంది.

ఇప్పటికే లెక్కలేనన్ని నవలలు వెలువడ్డాయి. కాని మన్ననైన నవలను నేళ్ళ మీద లెక్కించవచ్చు.

జీవితమే సుఖదుఃఖాల మయం. మనిషి జీవితంలో అవి ఎలా కలుగుతున్నాయి? ఆయా సందర్భంలో ఆమనిషి ఎలా ప్రవర్తిస్తున్నాడు? అన్న దేకదా! నవల యొక్క ముఖ్యోద్దేశము. ఆ ముఖ్యోద్దేశము. పఠితలకు ఉపదేశాత్మకముగా నుండవలెననుటయే అవాదినుండ వస్తున ఆచారము.

ఈనాటి నవలలు ప్రజలసమిష్టి జీవితాన్ని చిత్రించడానికి మారుగా వ్యక్తుల ప్రాజేటు గాథలుగా మాత్రమే ప్రదర్శించినట్లు కనిపిస్తున్నాయి.

స్వతంత్ర భారతదేశంలో అనేక సమస్యలు వున్నాయి - భాషా రాష్ట్రాల సమస్య, నిరుద్యోగం, అసమానత, కుల తత్వ భేదాలు, నవలలో సరిగా విడమర్చి చెప్పడంలేదు. సమస్యలను, వాటి నివారణోపాయములను ప్రతిబింబించని నవలలు సమాజం మీద ప్రభావం చూపుతాయనుకోడం కేవలం భ్రమే అవుతుంది.

ఏ రాజకీయపార్టీ యైనా ప్రజలకు సన్నిహితంగా లేకపోతే నేలవిడిచిన సామే అవుతుం దన్న విషయాన్ని నవలాంశములో మిళితం చేసినప్పుడు ప్రజాభ్యుదయానికి పాటుపడిన వారౌతారు.

చదువు, కంటున్న అమృతముల మీద ఈ వలాప్రభావం ప్రత్యేకంగా వుంది.

జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

హీరోలాగా...ఎడమచేతితో సిగరెట్టు త్రాగుతూ కుడిచేతితో అవలీలగా కారు నడుపుతూ రంగు కళ్లతో పుండాలని కలలు గంటారు. వారి కలల ప్రకారము ఏ చంద్రుడో! ఇంద్రుడో! కుబేరుడో! వచ్చి తమను పాణిగ్రహణం చేసుకొని పువ్వుల్లో పెట్టి పూజిస్తాడని అనుకుంటారు. చివరకు అట్టి భర్త లభించకపోతే చిరాకు. ఏదో పోగొట్టుకొన్నట్లు బాధ పడ్తారు. మధ్యతరగతి యువకులు తమ కలలవంటి నవలా నాయకుణ్ణి కనుగొన్నట్లు భ్రమపడి తప్పుటదుగులు వేస్తారు. ఆతర్వాత జీవితాంతం బాధపడ్తారు.

స్త్రీలకు జరుగుచున్న అన్యాయాలను ఏకరుపుపెట్టి వ్రాస్తున్నారు. వారి స్వతంత్రతను కాపాడుతున్నారు - అంతిమరకు బాగానే వుంది. కాని ఈ స్వతంత్రతను మరి విపరీతంగా రచయితలు సృష్టిస్తే అలూమగల అనురాగానికి గొడ్డలిపెటైతుంది.

ఈమధ్య ఒకరచయిత్రి తనరచనలో భార్యభర్తల వాగ్వాదంలో భార్య భర్త చెయమీద కొద్దుంది. ఇది ఏమంత సమంజసమో? స్త్రీ లోకంలో ఎంతటి పరిణామాన్ని తెస్తుందో? విచారణీయము. పాత్రచిత్రణ పతితల హృదయం మీద ముద్రవేస్తుందనే విషయాన్ని మరచిపోరాదు.

ఆనాటి సాహిత్య ప్రక్రియలన్నీ ఉద్యమాలతో సాంఘిక సంస్కరణలతో పెనవేసుకుపోయాయి. సాంఘిక దురాచారాలను, మూఢనమ్మకాలను ఆలంబనం చేసుకొని నవలారచన సాగించారు.

సామాజిక ప్రయోజనాలకోసం సాహిత్యాన్ని వినియోగించాలన్న సత్యం వీరేశలింగం, గురజాడ అప్పారావు మున్నగు సంస్కర్తల రచనలలో కనిపిస్తుంది. కాని ఈనాడు అవి మృగ్యం. ఇప్పటి నవలలు కేవలం వ్యాపార దృక్పథంతో వ్రాస్తున్నట్లు తోస్తుంది.

ఈనాటి నవలలు కొన్నింటిలో రచయితల శక్తియుక్తులు కేవలం బహిష్కరణాపానికే పరిమిత మయినట్లు అనిపిస్తుంది.

పతితలలో సన్ పెన్స్ కలిగించాలని అనుకుంటారో? ఏమో? తా మెన్నడు చూచి, కనివిని యెరుగని విషయాలను సైతం అలవోకగా ఎరిగివున్నట్లు వ్రాసి నవలలను విసిరేయడం జరిగుతున్నది - అల్లాయ్ డీన్ అదృతదీపంలా! నవ్వు పుస్తున్నది.

ఈనాడు నవల అసగానే ఒక నాయక నాయకుడు - వారి ప్రేమా, పెళ్ళి, లేక వారి ప్రేమ-త్యాగము లేక ఇరువురి ఆత్మ హత్యవంటి విషయాలుకానవస్తున్నాయి. ఈనాటి సంఘంలో స్వార్థం, భోగాసక్తి ఇంద్రియలోలత ఎక్కువగా తాండవిస్తున్నాయి. అందువలన మానభంగాలు, వ్యభిచారం, దొంగతనం, లంచగొండి తనం వంటి కేరాల సంఖ్యలు పెచ్చు పెరిగి పోతున్నాయి. ఉద్రేకాలు వినోదాలు పరాకాష్ఠను చేరుకొన్నాయి. ఆడ వారి రక్షణకు కొదవ ఏర్పడింది. నవలా సాహిత్యం నీతిశాస్త్రంలా నీతులుబోధించలేకపోయినా, ప్రజలలో ఆజ్ఞాస ఆదృశ్యధాన్ని పెంపొందించకలిగి వుండాలి.

తప్పుడుతూకాలు, కొలతలవల్ల వ్యాపారస్థులు కొన్నికొట్టు సంపాదిస్తున్నారు. సామాన్య ప్రజానీకం తల్లడిల్లి పోతోంది. ఇట్టి మోసాలను ఎత్తిచూపుతూ - వానికి తగినశిక్షలను నవలద్వారా ప్రత్యక్షం చేయాలి. భగవంతునిదృష్టిలో పాపికి విముక్తి వుండదను విషయాన్ని ఎత్తిచూపాలి.

ముఖ్యంగా ఈనాటి విద్యార్థులందు చదువుపై ఆసక్తి లేదు. కోరిక కలు

ది 6-7-80 తేదీని జరగబోవు కాసన మండలి ఉభయ గోదావరి జిల్లాల పట్టభద్ర నియోజకవర్గపు ఎన్నికకు పట్టభద్రుల వోట్లను అభ్యర్థించుచున్న

శ్రీ ఎస్. బి. పి. బి. కె.

సత్యనారాయణరావుగారు

త్రాగించినట్లు ప్రణాళికలు, విద్యావిధానము, నవ్వు పుట్టించేవిగా వున్నాయి. ఇట్టి విషయాన్ని నవలారూపంలో మిళితం చేస్తే జ్ఞానోదయం కలిగే అవకాశం వుంది.

నవల మళ్ళీ మళ్ళీ చదివించేదిగా వుండాలి. చదివిన నవల హృదయాలను హత్తుకోవాలి. ప్రజాసామ్యన్నీ రాజకీయాల్నీ సరియైన దృక్పథంతో విశ్లేషించి చారిచూపే నవలలు కావాలి.

కాబట్టి మారుతున్న జీవితాన్ని మారుతున్న విలువలను ప్రతిబింబించే తెలుగు (తరువాయి 18 వ పేజీలో)

కనకదుర్గాక్షేత్రము

— శ్రీ మల్లాది కామేశ్వరరావు.

❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀—❀

సాక్షాద్విష్ణుపరమాత్మయే కృష్ణానది. మహాబుధులనేకులు వారి మంత్రశక్తులను ధారపోసి మహాతీర్థముగా జేసిన ఈనది కిరుప్రక్కలయందు దాదాపు అరువది పుణ్యక్షేత్రము లెంతో మహిమతో విరాజిల్లుచున్నవి. వాటిలోవాకటి కనకదుర్గాదేవీ క్షేత్రము.

కనకదుర్గాలయము బహు పురాతనమైనది. స్వయం ఉద్భవమైన కారణంగా దీనికాలనిర్ణయము చేయుట బహుక్లిష్టమైయున్నది. అసలేనాడు స్వయంఉద్భవమైనదో చెప్పట కష్టముగాని, దాదాపు తొమ్మిదవశతాబ్ది పూర్వమునుండి కల పురాతననాలయమని అమ్మవారి యారాధనా కైంకర్యములకు భక్తులచే నొసంగబడిన దానములు శిలారూపమున లభించగా తెలియుచున్నది.

త్రేతాయుగము నందు శ్రీరామచంద్రుడు అరణ్యవాసము సల్పినపుడు సీతాసమేతముగావచ్చి ఇంద్రకిలాద్రిపై ఉద్భవించియున్న కనకదుర్గాదేవిని అర్పించినట్లును, సీతారామచంద్రులకు కనకదుర్గాదేవి ప్రసన్నురాలైనట్లును, ఈమహాక్షేత్రమునకు శ్రీ అంజనేయస్వామియే క్షేత్రపాలకుడనియు, వాసుమంకుడు మూర్యభగవానుని యొద్ద వేదాభ్యాసము పూర్తియైన పిమ్మట దుర్గాదేవిని జూచి స్తోత్రము చేసినట్లును నొక ప్రతీతి.

సర్వపాపములను శమింపజేసి, కాంతిదమోదులనిచ్చి, సంసారవిషయములనుండి తరించుమార్గముజూపి, దుష్టులకు జయింప శక్యముగాని యజ్ఞేయశక్తులను భక్తుల కొసగి రక్షణ నీయగల దుర్గము కంటిని కావున దేవికి 'దుర్గ'యని పేరు వచ్చినది.

బ్రహ్మాండపురాణము, పద్మపురాణము నాదేవిని గూర్చి, యామె మహిమను గూర్చి, విస్తారముగా చాటు చున్నవి.

పురాణ ప్రసిద్ధముగ 'కిరాతార్జునీయ' గాథ యీ క్షేత్రచూహత్యమునే కాక దేవీశక్తి సామర్థ్యములను తెల్పుచున్నది. అనేక సిద్ధులు, మానవులు కనకదుర్గాదేవి మహిమచే తరించి యనంత సౌఖ్యముల నందిరి. కనకదుర్గాదేవి క్షేత్రము శక్తి ప్రాధాన్యముగల క్షేత్రమై ప్రసిద్ధి కక్కునది. పవిత్ర కృష్ణవేణీతీరమున నింద్ర కీలాద్రిపై సాన్నిధ్యముచేంది, అనేకానంత పుణ్యక్షేత్రములతో వలయాక్రమముగా నాచుంపబడి కనకదుర్గాక్షేత్ర మత్యంత వైశిష్ట్య ప్రతిభల నందుచున్నది. దుర్గాక్షేత్రమైవ ఆనగరమునకు పలునామములు గలవు.

'విజయవాడ' :- ఈశ్వరుని జయించి, మెప్పించి కిరాతార్జునీయ ఘట్టమున పాండవమధ్యముడు విజయుడైన కారణమున ఈ నగరమునకు 'విజయవాడ'యను పేరు వచ్చినది.

'కనకవాడ, కనకపురి' :- కనకదుర్గాదేవి రాక్షస సంహారముచేసిన తరువాత దేశతలామెను ప్రార్థించగా ఆమె కరుణించి, అభయముగ కనకపురి ము కరిపించుటచే ఈనగరమునకు 'కనకవాడ' 'కనకపురి' యను పేర్లు వచ్చినవి.

'బెజ్జంవాడ' :- కృష్ణానది సాగర సంకమవాంఛతో ప్రవహించుచూవచ్చుచుండగా నింద్రకీలాద్రి యడ్డమై మార్గమిరులేదు. అపుడు దుర్గాదేవిని తనకు పతిభిక్ష పెట్టుమని కృష్ణానది ప్రార్థింపగా దుర్గ కరుణించి నూది మొసంత బెజ్జము నిచ్చెనట. కృష్ణ దానిద్వారా విపరీతవేగముతో ప్రవహించగా ఆకొండ గెండుప్రక్కలై పగిలిపోయెనట. ఇట్లు బెజ్జముపగిలి ఏర్పడినది కావున ఈనగరమునకు 'బెజ్జంవాడ' యను పేరు వచ్చినది.

'బీజవాడ, బెజవాడ' :- దేవీపూజార్థమైన బీజాక్షరము లీకొండపై లభించెనట... కృష్ణ యనేక బీజములను దెచ్చి ఈనగరమును సస్యశ్యామల మొనర్చిన కారణమున నీనగరమునకు 'బీజవాడ' 'బెజవాడ' యను పేర్లు వచ్చినవి.

'ఘట్టాక్షేత్రము' :- ఘట్టాడు తన తపోబలముచే దివ్యమైన పాశుపతాస్త్రమును పొందిన కారణమున ఈనగరమునకు 'ఘట్టాక్షేత్రము' అను పేరు వచ్చినది.

ఇంకా, దేవీనగరము మున్నగు నెన్నో పేర్లు గలవు.

ప్రతినిజము వేలకొలది భక్తులు దేవిని దర్శించి తమతమ మ్రొక్కుబడులను తీర్చుకొని వెళ్ళుచుందురు. దేవిని దర్శించిన వారిని; దేవీమహత్వమును, దేవిగాథను విన్నవారిని దేవి కరుణించి వారి వారి అభీష్టములను తీర్చును. ప్రతి విజయదశమికి దేవీవరాహులు ఘనంగా జరుగును. ఆతొమ్మిది దినములలో లక్షలకొలది భక్తులు నిత్యమూ దేవిని దర్శించి, దేవి అవతారములను తిలకించి కృతార్థులగుచుందురు.

—:0:—

(17 వ పేజీ తరువాయి)

నవలలు వెలువడాలి. ఈనాటి సమాజంపై అధిక ప్రభావం కలిగివున్నవి. సినిమాలు, నవలలు, కథలు, కథానికలు, నాటకాలు మున్నగునవి.

మనిషి హృదయం అతిసున్నితమైంది. ఏదైన ఒక విషయం పాదుకుపోయిందంటే దాన్ని గురించే ఆలోచిస్తుంది. అట్టి మనమనస్సును మంచివైపునకు మరలించాలి. కాబట్టి ఈనాటి నవలలు ఉపదేశాత్మకంగా ఆనందదాయకంగా వుండాలని ఆసిద్ధాం.

—:0:—

ఉ ద్ధృ ం ధ ము లు

1) నిర్వచన మహాభారతము (పద నెనిమిది పర్వములు)	రు. 50—00
2) నిర్వచన అధ్యాత్మిక రామాయణము	రు. 20—00
3) నిర్వచన మహాభాగవతము	రు. 80—00
4) శ్రీ వేంకటేశ్వర విజయము	రు. 25—00
5) కందమాల నాటకము	రు. 5—00
6) వేణీసంహార నాటకము	రు. 5—00
7) శ్రీ వాల్మీకి రామాయణము మొదటి సంపుటము	రు. 80—00

కృతికర్త : ప్రకాశవంశు :

బు లు సు వేంకటేశ్వరులు, ఎం. ఏ.

8-22-14, గాంధీనగర్, కాకినాడ-4.

ర చ యి త ల కు మ న వి

సంతోషముగను, సామనస్యముతోఁ గూడినవిగాను, నుండు విమర్శవాత్మక రచనలకు స్వాగతము. గ్రంథవిమర్శకు బ్రాముఖ్యము. బౌద్ధిత్వము మీఱని అభిప్రాయ భేదములకు సముచిత గౌరవము. వాఙ్మయమునఁ జేరఁదగు వివిధాంశములపైఁ దమ రచనలు పంపి మాకుఁ జేయుతనీయఁ బ్రార్థన. రచనలు సరళగ్రాంథికములోఁ గాని, శిష్టవ్యావహారికములోఁ గాని యుండవచ్చును. సలక్షణములు రసవంతములు నగు పద్యరచనలకు ప్రత్యేక స్వాగతము.

వివాదాస్పదములుగాని. చట్టబద్ధమైన, మత, రాజకీయ, ఆర్థిక, శాస్త్రీయ విజ్ఞాన, పారమార్థిక, సాహిత్యాదులకు సంబంధించి వివిధప్రక్రియలకుఁ జెందిన విషయములమీఁది రచనలనైనఁ బ్రచురించుట మౌ యభిలాష.

రచన మాకుఁ జేరిన కొలదిరోజులలోఁ బ్రచురణకు స్వీకరించిన విషయము రచయితలకుఁ దెలుపఁబడును. స్వీకరింపఁ బడని రచనలు త్రిప్పిపంపుటకు తగిన తపాలాస్టాంపులు రచనలతోపాటు పంపవలయును.

క్రొత్తపుస్తకములను రెవ్వూకి పంపువారు రెండుకాపీలు పంపఁగలరు. పంపఁబడిన ప్రతి పుస్తకముమీఁదను వీలయినంత వఱకు రెవ్వూ ప్రచురింపఁబడును.

— ఎ డి ట రు.

అడ్రసు :—

సంపాదకుడు, బు లు సు సీ తా రా మ శాస్త్రి,

రిజైర్డు తెలుగు లెక్కరరు, వి. టి. జి. కాలేజి,

6-8-7, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజనగర్), రాజమండ్రి-1.

